

17-24 NİSAN SOMA SAHA RAPORU

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Bu rapor, Seminer-I dersi öğrencileri tarafından alan araştırması ve uygulaması yapılarak yazılmıştır.

Vahit Yılmaz - Mesut Coşkun - Gülşah Aygün - Süleyman Kahraman - Duygu Topalhan - Sinan Özer
-Ayşe Şeyma Özdöşemeci - Leyla Vural - Didem Bayram - Melike Ergen - İmran Yaşar

Arş. Gör. Özge Kantaş

Yönetici Özeti Yerine - Önsöz

Soma'daki maden faciasının ardından, beraberinde gün yüzüne çıkan çalışma hayatına ilişkin bazı problemleri de gündeme gelmiştir.

Biz de bu dönem Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü 3. sınıf öğrencilerinin bir kısmı ile seminer dersimizi, Soma için ve Soma'da alan uygulaması/araştırması şeklinde yürüttük. Orada 7 gün kaldık ve bölgeden döner dönmez, öğrenci arkadaşlarımız izlenimlerini, gördüklerini, öğrendiklerini, eleştirdiklerini, beğendiklerini aktarmak için bu raporu kaleme almaya koyuldular. Neler mi yaptık orada?

Sendikalara, kamu kuruluşlarına, yerel yönetimlere, madenci derneklerine, işlevsiz kalanların yanı sıra güzel şeyler yapmaya çalışan sivil toplum kuruluşlarına, partililer veya ilçe teşkilatlarına, önceki iş kazası sebebiyle sakat kalmış ama hakkını nasıl arayabileceğini bilmeyen ve sakatlığı sebebiyle işe de giremeyen madencilere, hem bu kazadaki hem orada "fıtrat/kader" haline getirilen bütün iş cinayetlerinde yakınlarını kaybetmiş bir çok insana, Akhisar'de biz oradayken devam eden davaya, çağrıldığımız evlere, kadın örgütlenmelerine, toplu veya bireysel (ama her türlü hukuksuz) çıkartmalarla işsiz kalan madencilere, çalışan (ve tabi çalışmaya çalışan) kadınlara, bu kazada hayatını kaybedenlerin olduğu Soma civarındaki diğer ilçe ve köylere, önceki kazalardan etkilenenlere, kahvelere, kermeslere, küçük işverenlere, polise, karakola, basına, kazanın yaşandığı Soma AŞ'ye bağlı diğer madenlere, diğer iş kollarının bulunduğu sanayi sitelerine, sahada çalışan/çalışmış bir çok uzman ve gönüllüye, sosyal yardım almış ve alamamış insanlara, ve doğrudan ya da dolaylı olarak faciadan etkilenen bir çok kişiye ulaştığımız (bazen de kendileri bize ulaştı); her biri ile uzunlu kısıklı görüşmeler yaptığımız, öncelikle kimine destek olduğumuz, yer yer acısını dinlediğimiz, bazısına elimizden geldiğince faydalı olabilecek bilgiler verdiğimiz (ki hukuki ve sendikal konularla ilgili ihtiyacı olanları bilgilendirmek için minik broşür de hazırlamıştık), kimi kurumlara tespitlerimizi kimilerine eleştirilerimizi dile getirdiğimiz, bazen önerilerde bulunduğumuz, zaman zaman da sadece "anlamak" için sorular sorduğumuz 7 günlük araştırma/uygulama ve öncesinde de iki aylık hazırlık sürecimiz oldu.

Soma ile ilgili bir çok meslek örgütü, bir çok STK rapor yazdı ve yazacak da.. Bilirkişi raporları da yine geliyor ve gelecek. Bizse, davanın yıldönümünde, sizlerle paylaşmak üzere bir "sosyal politika öğrencileri" raporu yazdık. Bu, bildiğim kadarıyla Soma için yazılmış ilk öğrenci raporu olacak. Geleceğin politika belirleyicileri, denetleyicileri, araştırmacıları, yöneticileri olacak bu gençler, bildikleri elverdiğince, dilleri döndüğünce, duygusal yükleri izin verdiğince izlenimlerini sizlere hem olabildiğince nesnel boyutlarıyla, hem de mümkün olduğu kadar kendi görüşleriyle ifade etmeye çalıştılar.

Yolsuzluk, hukuksuzluk, sendikasızlık, iş güven(siz)liği, çaresizlik, işsizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bireysel ve toplu travmalar ve bunların siyasetleştirilmeye çalışıldığını gördük.. Ve 12 kişinin bile bir araya geldiğinde hem başlarına neler geldiğini, hem de neler neler yapabildiğini gördük! Bazen ağlayarak bazen gülerken geçen bu saha deneyiminde,

öğrenci arkadaşlar, her şeyden önce, gördüler ki saha tecrübesinde iki kere iki dört değil, hiç bir şey olması gerektiği veya derslerde öğrendikleri gibi değil! Bu rapor, hem onların saha tecrübesinin ifadesi, hem de duydukça gördükçe "anlatmazsak kalbimiz kurusun" dediklerinin anlatabileceklerimiz ekseninde dışavurumdur.

Bu saha çalışması ile bir şeyleri değiştirdiğimizi iddia edemeyiz; ancak bir şeylerin değiştirilebilir olduğunu göstermeye ilişkin bütünü çabamız!

Onlar, ne bilirkişi, ne müfettiş, ne tahkikat komisyonu, ne de kurum yöneticisi, ne de alanın uzmanı. Bu bir "bilirkişi raporu" değil; ancak "bilecek kişi"lerin, bilmek ve değiştirmek için yetişen kişilerin öğrenci dağarcıklarıyla oluşturduğu bir rapor. Eksikleriyle, fazlalarıyla her şeyden önce çok derin ve titiz bir çabanın sonucu.. Dolayısıyla, her birinin kendilerini en çok etkileyen ve ileride belki de en çok eğilmek istedikleri sorun alanına ilişkin bölümleri kaleme aldıkları bu raporda, mümkün olduğu kadar öznel dillerini ve kendilerini ifade ediş biçimlerini -sosyal bilimci olmanın sorumluluğunu da aşılama çabasıyla pek tabii- koruyabilmelerini istedim. Dil birliğini sağlamaya çalışmak kadar, her birinin kendi biricikliğini, bilimsel ve duygusal alanlarını da bu rapora yansıtabilmelerinin de önemli olduğunu düşündüm.

Onlar, yeni faciaların yaşanmaması adına ileride mezun olduğumuzda yapılabilecekler üzerine eğitim alırken, henüz öğrencilik zamanlarındayken de bu afet bölgesinin ihtiyaç duyabileceğini düşünerek belirlediğimiz bazı konuları, kısa açık ve net biçimde bu "kısa" raporda derlemek istedik. Kısa diyorum; çünkü anlatılması ve yapılması gerekenler yanında bizimki belki de minicik bir kum tanesi şu an için. Yine de mümkün olduğu kadar etraflıca ve farklı boyutlarıyla facianın ele alınmasının amaçlanması ve konuya ilişkin yazılmış ilk öğrenci raporu olması adına, bu çabanın önemini bir kere daha vurgulamak isterim.

Bu raporda yer alan bilgileri, anekdotları ve gözlemleri, fakültede öğrendikleri bilgiler ışığında, kanunlardan yararlanarak, hocalarımızdan destek alarak, bu faciayı doğrudan veya dolaylı yaşamış insanların görüşlerine başvurarak, birçok uzmanla iletişime geçerek, açıklayıcı ve facianın boyutlarını konusunda sadece Soma diye bilinen ama çevresinde de binlerce kişinin etkilendiği ve hala etkilenmeye de devam ettiği facianın ifade edildiği bir araç olması amacıyla hazırladık.

Destekleyen herkese teşekkür ediyoruz. Tanık olduğumuz onca acıya rağmen...

Bilinmeyenlerin de dile gelmesi dileğiyle,

Sevgi ve dayanışma ile...

Arş. Gör. Özge Kantaş

Geçmişten Bugüne Soma Havzasında Ekonomik ve Toplumsal Yapı

Vahit Yılmaz

Soma-Dursunbey ilçeleri ve çevre köylerde yaptığımız çalışmalarda bölgedeki kişilerin istihdam olanaklarıyla madencilik sektörü arasında çok sıkı bir bağ olduğu gözlemlenmiştir. Havzanın sosyoekonomik geçmişine bakıldığında ise, istihdam olanaklarının madencilik sektörü etrafında yoğunlaşmasının, daha erken tarihlerde meydana geldiği düşünülebilir. Soma havzasının, ülkemizin en eski kömür havzalarından biri ve yaklaşık 150 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen, madenciliğin alternatifsiz bir istihdam seçeneği haline gelişi son 15 yılda gerçekleşmiştir.

Tarımdaki Çözülme ve Öğretilmiş Çaresizlik

Bölgenin ekonomik geçmişi, görüşmecilerin beyanları doğrultusunda değerlendirildiğinde, tütün tarımının önemli ve gerçekleştirildiği dönem koşullarında tatmin edici düzeyde bir gelir kaynağı olduğu ifade söylenebilir. 1970’li yıllarda bölgedeki 58 köyden 52’sinin tütün üreticiliğiyle geçimini sağlamış olmaları da, zaten tütün üretiminin bölgenin ekonomik geçmişindeki önemini ifade eder düzeydedir. Tütün tarımı endüstriyel tarımın kapsamı içindedir. Endüstriyel tarımsal üretim yöntemlerinin en bilinen özelliklerinden birisi de diğer tarımsal faaliyetlerle karşılaştırıldığında, görece daha maliyetli oluşudur. Geçmişte tütün üreticiliği yapan görüşmeciler de beyanlarında tütün tarımının maliyetini, üreticilere sağlanan devlet destekleri ve sübvansiyonlar yoluyla aştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak 1980’li yıllardan itibaren uygulanmaya başlayan TEKEL’in devre dışı bırakılmaya çalışılması, 2001 Tütün Piyasası Yasası gibi neoliberal politikalar, Türkiye genelinde de olduğu gibi bölgedeki tarım üretimine büyük darbe vurarak tarımın çözülme sürecini hızlandırmıştır. Bunun yanında 2000’lere gelindikçe azalan devlet destekleri ve artan girdi fiyatları, sağladığı gelir açısından tarımın maden işçiliği karşısında elverişli bir alternatif olma özelliğini yok etmiştir.

2001 Tütün Piyasası Yasası etkileri bölgede yasa çıktıktan sonra da varlığını sürdürmüştür. Soma’da daha önce tütün tarımı yapmış, 1 Aralık 2014 tarihinde ise 2831 işçi ile birlikte işten çıkarılan bir görüşmeci, tütün yasasından sonra tütün üreticiliğinin oldukça masraflı hale geldiğini, TEKEL’in devre dışı bırakılmasından sonra ise “kendi tarlasında

işçileştiğini” belirtmiştir. Soma Sosyal Haklar Derneği Temsilcisi Kamil Kartal bölgedeki gözlemlerini ise şu şekilde aktarmıştır: TEKEL’in özelleştirilmesinden sonra uluslararası firmaların sözleşmeli üreticilik yoluyla tütün üretim sürecinin tümüne hâkim olduklarını, bunun da çiftçinin kendi tarlasındaki çalışma koşullarının dahi bir süre sonra bu firmalar tarafından belirlenmesi sonucunu doğurduğunu ifade etmiştir. 1980 sonrası tarımda yaşanan dönüşümlerden bir diğeri ise, ürün desenin değişmesi olmuştur. Tarımda devlet destekleri ve sübvansiyonlardan yararlanmak isteyen küçük üreticiler dönemler itibariyle desteklerin ve sübvansiyonların yoğunlaştığı, daha önce hiç ekmediği ürünleri ekmeye başlamıştır.

Tüm bu dönüşüm süreçlerine karşı genel olarak örgütlenmeleri devlete bağlı tarım-kredi kooperatiflerinde içinde olan ve bunun dışında örgütlenme geleneği olmayan küçük üreticiler söz konusu dönüşüm süreçlerinde söz sahibi olamamış ve tarım zamanla çözülmüştür.1970’lerde 14bin kişi civarında olduğu düşünülen tütün üreticilerinin sayısının şimdilerde 400 kişiye kadar düştüğü ifade edilmiştir.

Tütünden vazgeçildiğinde ise Soma’daki çiftçilerin alternatifi, tütüne kıyasla çok daha düşük gelir sağlayan zeytin - zeytinyağı üreticiliği olmuş; bu durum da gerek bölgedeki termik santralin olumsuz etkilerinden, gerek giderek azalan zeytin – zeytinyağı fiyatlarından dolayı fazla sürdürülememiştir.

Soma-Dursunbey ilçeleri ve köylerinde yaptığımız çalışmalarda, geçmişte hayvancılıkla uğraşmış az sayıda kişinin olduğunu, şimdilerde ise sadece mandıralara yakın civar köylerde birkaç kişi tarafından yapıldığını gözlemledik. Görüşmeciler imkân olduğu takdirde tarıma kıyasla hayvancılığın daha tercih edilebilir olduğunu; ancak bu sektörün ciddi sermaye gerektirdiği ve bu konuda bir devlet desteği almadıkları için bölgede gelişmediğini ifade ettiler.

Görüldüğü gibi bölgede hayvancılık hiç gelişmemiş, tarım ise son 10 yılda neredeyse tamamen bitmiştir. Bu koşullar altında kişilerin tek istihdam olanağı olarak, geriye sadece madencilik kalmıştır. Madencilik işsizlik karşısında tek alternatif olması, çevre köylerden ve illerden Soma’ya göçü hızlandırmıştır. Örnek verecek olursak Balıkesir ilinin Dursunbey ilçesine bağlı Sağırlar köyü, geçmişte 1700 kişilik nüfusuyla Dursunbey’in en büyük köylerinden biriyken şimdi sadece 200 kişilik, nüfusu daha çok yaşlılardan oluşan gençlerin ise ilk fırsatta Soma’ya göç ettiği bir köy olarak kalmıştır.

Bozulan ekonomik yapının toplumsal yapı üzerindeki etkileri

Soma denince akla gelen ilk tanımlama muhtemelen maden, madenci kenti olacaktır. Soma'ya gittiğimizde madenlerde örgütlü olan Türkiye Maden-İş sendikasının da bu maden kasabasında oldukça etkin bir rol sahibi olacak düzeyde toplumsal ilişkilere nüfuz etmiş olduğunu gözlemledik. toplumsal ilişkilerde güç sahibi olduğunu gözlemledik. Gerek kent merkezindeki STK temsilcileriyle, gerek esnaflarla yaptığımız görüşmeler ise, bu sendikanın sahip olduğu etkin rolün işleyişini daha çok gün yüzüne çıkartmıştır.

Soma küçük bir ilçe olarak gözüke de nüfusunun çoğunluğunun diğer illerden(Çorum, Balıkesir, Ordu, Kütahya, Zonguldak, Erzurum) -ağırlıklı olarak madenci kentlerinden- ve çevre köylerden göçenlerin oluşturduğu bir kenttir. Bu özelliğinden dolayı kentte zamanla hemşeri dernekleri kurulmuş ve kişiler bu derneklerde hemşerilik bağı etrafında bir araya gelmişlerdir. Kent merkezinde dernek üyeleri tarafından kurulan kahvehaneler de bölgedeki STK temsilcileri ve görüşme yapılan esnaflar tarafından, hemşeri derneklerinin devamı niteliğinde faaliyet gösteren, daha çok hemşerilerin bir araya geldiği mekânlar olarak tanımlanmıştır. Kişilerle yaptığımız görüşmelerde, kentteki ilişkilere hâkim olan hemşerilik bağlarının gündelik hayatta kahvehaneler gibi alışveriş yapılan esnaf işletmelerinde de geçerli olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi Soma'da hemşerilik bağları kentteki kişiler arasındaki ilişkilere çok kritik bir öneme sahiptir. Hemşeri dernekleri ise üyesi olan kişiler tarafından bu ilişkilerin düzenlemesi erkine sahip olacak kadar benimsenmiş durumda olduğu düşünülmektedir. Faciadan sonra bölgeye giden STK temsilcileri ise görüşmelerimizde Maden-İş sendikasının hemşeri dernekleri ve dolayısıyla dernek üyesi kişilerle yakın ilişkiler kurduğunu, bu yolla sendikanın sadece madenlerdeki çalışma ilişkilerinde değil kentteki sosyoekonomik ilişkilere de söz sahibi olduğunu belirtmişlerdir.

Soma'da kişiler arasındaki ilişkilere maden sektöründeki örgütlenme pratikleri açısından bakacak olursak, gözümüze ilk çarpan detaylardan biri Kınıklı işçilerle diğer işçiler arasındaki örgütlenme konusundaki tutum farklılığı olacaktır. Şu anda madencilik mesleğini sürdüren ya da öncesinde madencilik yapmış olan Kınıklı olmayan görüşmeciler, ifadelerinde sendikaca mücadele konusu edilmeyen konularda sendika-dışı dayanışma ve iş mücadeleleri açısından Kınıklı işçileri överken kendi hemşerilerinin tutumlarını eleştirmektedirler. Görüşmeciler Kınıklı işçilerin geçmişteki iş mücadelelerinde aktif ve öncü olduklarını,

haksızlığa uğrayan kişiler ya da gruplar arasında bir ayırım gözetmeksizin dayanışmalarını sürdürdüklerini ve sendikanın pasifliğini ikame edecek nitelikte olduklarını; ancak Kınıklı olmayan kişilerin bu konuda kolektivizmden uzak, bireyci davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Ancak aynı görüşmecilerin bu itiraf ve hayıflanma niteliğindeki ifadeleri ise gelecekte işçi örgütlenmeleri konusunda bizleri umutlandırmıştır. Yukarıda Kınıklı olmayan işçilerin Kınıklı işçilerin örgütlü mücadelelerini takdir eden tutumları daha çok faciadan sonra gelişmiştir. Görüşmeciler facia öncesinde Kınıklı işçilerin iş mücadelelerine ilişkin, bunun işyeri düzenini bozacağını, işverenin bu eylemlere vereceği cevabın kendilerini de etkileyeceğini düşündüklerinden dolayı olumsuz bir tavır sahibiyken, facia sonrasında bu mücadelelerin, örgütlülüğün aslında ne kadar önemli olduğunu fark ettiklerini dile getirmişlerdir.

Soma'da Teorinin Pratiğe Yansımadağı Alanlardan: "Örgütlenme"

Çalışmanın bu bölümünde iş mücadelelerinin önündeki toplumsal ilişkilere eklenmiş nesnel olmayan kişisel çıkarımlara dayanan, daha çok algı düzeyindeki engellerden bahsedilecektir.

Soma'da hemşerilik bağlarının çalışma hayatında ve toplumsal ilişkilerde ne derece önemli olduğundan bahsetmiştik. Bu bölümde ise hemşerilik ilişkileriyle işyeri sendika temsilciliği arasında bir bağ kurmaya çalışacağız. Görüşmecilerden üyesi oldukları sendikayı kendilerince tanımlamalarını istediğimizde tanımlamalarda sendikanın iki yönüne dikkat çektiler. Bunlardan birincisi sendikanın işçilerin iş mücadelesi aracı olma özelliğini yitirmiş, işveren adına hareket eden "sarı sendika" olduğu ve bu yüzden kişilerin taleplerini dile getirmek bir yana, şikâyetlerini iletme konusunda çekindiklerini yönü, ikincisi ise işyeri temsilcileri de dahil olmak üzere sendika yönetimi içinde yer alanlara daha rahat çalışma koşulları, işyerinde söz sahibi olma gibi sunulan fırsatların öne çıktığı; sendikalı olmanın değil, sendikal içinde yer alabilmenin çekici olduğu yönüdür. Görüşmecilere sendika temsilciliğine sendika yönetiminin atanabilme ölçütünü sorduğumuzda ise şu ana kadar sendika temsilciliğine atanmaların geçmişte sendika veya işverenle yakın ilişkiler kurabilmiş kişiler olduklarını ifade etmişler, sendika temsilciliğine atanmalarla işverenlerin ilişkilerini ise geçmişte işverenin çıkarına, işyerinde veya işyeri dışında çalışma koşullarından şikâyetçi olanları işverene bildirme olarak tanımlamışlardır. İşçiler bunu, "ispiyoncuysan, temsilci seçilirsin" diye dile getirmektedir. Buna ek olarak, sendika temsilciliğine seçilen kişilerin

hemşerilerinin çıkarlarını gözettiklerini, bundan dolayı ise sendika içinde hemşeriler arasında bir çekişme olduğu ifade edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, bu bölgesel deetkin sendikalılığı kıran bir etkiye sahiptir.

Diğer Gözlemler

Bölgedeki sosyal sürecin diğer çıktıları, kişilerin bilinçlerinde kanıksanmış olan birkaç örnek olgudan yola çıkarak açıklanabilir. Bu konuda görüşmeler sırasında en çok karşılaştığımız örneklerden birisi, işçilerin “iş kazası” kavramını ne için kullandıklarıdır. Kişilerin ifadelerinde sıklıkla “yaralanma” kelimesini tekrar ettiklerini; ölümlü kazalar haricindeki kazaları “iş kazası” olarak nitelendirmediklerini fark ettik. Bölgeye gittiğimizde havzadaki sosyal sürece ilişkin, fark ettiğimiz şey ise Balıkesir’in Savaştepe ilçesine bağlı Madenmezarı köyünün ismi ve anlamının çarpıcılığıydı. Ancak görüşmelerimiz sırasında bölgede yaşayan görüşmeciler bu köyün isminin nereden geldiğini bilmediklerini, bazıları ise biz sorana kadar hiç düşünmediklerini ifade ettiler. Kişilerin kendi aralarında konuşmalarından yola çıkılarak yapılabilecek çıkarımlardan bir diğeri de örneğin “dayısıyla, kardeşi ölen İsmail” gibi, kişilerin birbirlerini kayıpları üzerinden tanımlar hale gelmeleridir. Bir diğer deyişle, ölüm kanıksanmış, ölüm barındırmayan kazalar ise çerçeveye hiç alınmamıştır.

SOMA’DA ÜZERİNE KONUŞULMAYAN BİR AKTÖR: HÂKİM SENDİKAL ÖRGÜTLENME

Mesut COŞKUN

Raporun bu bölümünde, gerçekleştirilen görüşmelere dayalı olarak, yetkili sendikanın örgütlenmesi üzerine gözlemler; öncelikle sendikal örgütlülüğün bölgenin sosyal yapısı ve maden ocaklarındaki emek süreci üzerinden değerlendirilmesiyle aktarılmaya başlanacak. İkinci olarak bölgedeki işçilerin hâkim (yetkili) sendikaya bakış açısının anlatılmasıyla devam edilecektir. Hemen ardından yetkili sendikanın örgütlenme pratiğinin eleştirel bir çözümlemesi yapılacaktır. Son olarak da bölge açısından gelecekte sendikal örgütlenmenin nasıl olması gerektiği üzerine notlar aktarılacaktır. Akış içerisinde görüşmelerin ayrıntılarına dair bilgiler olabildiğince verilecektir.

Sendikal örgütlülüğün bölgenin sosyal yapısı ve maden ocaklarındaki emek süreci bağlamında değerlendirilmesi

Bölgenin sosyal yapısını tüm gerçekliği ile anlamak için en uygun anlatım lisans derslerimden öğrendiğim “insan hayatının pamuk ipliğine bağlılığı” tümcesidir. Anlattığı şey tıpkı Soma’da facia sonrasında ortaya çıktığı gibi insanların iki tercih arasında sıkışmışlığıdır. Bu tercihlerden birincisi; görüşülen işçilerin çoğunun da belirttiği gibi, işsizlik sonucu doğabilecek açlıktır. İkincisi ise; tüm yaşananlara rağmen tekrar maden ocağına inmektir. Bu durumu Dursunbey’e bağlı Çatalhan köyünden bir işçi şöyle ifade etmiştir: “girmezsən açsın, ... şirketine başvurumu yaptım, çağırırlarsa gideceğim.” Aktarılan tercih süreci insanların işsizlikle-açlıkla sınındığı bölgede örgütlülüğe büyük darbe vurmakta, sendikalaşabilir nitelikteki işçi sayısını azaltmaktadır. Soma’da da görüldüğü gibi insan hayatının bağlı olduğu pamuk ipliğinin giderek inceldiği günümüzde, bu tercih açmazının aşılmasının yolu örgütlülük olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü sınıf olarak işçiler tekil bireylerden meydana gelmektedir. Emek tarihinin de kaydettiği gibi işçinin tek başinalığı, sermaye karşısındaki eşitsiz konumu gibi nedenler onu kolektif bir birliktelik olarak sendikal örgütlenmeye itmiştir. Ancak belirtildiği gibi Soma’da tercih açmazında sıkışıp kalan işçiler birliktelik ve bilinç kazanma imkânına sahip olamamıştır. Aynı şekilde tarım ve tarım dışı alternatif çalışma alanlarının yok edilmiş olması -işsizlik karşısında- ücrete olan bağlılığı artırarak, bu açmazı daha da kuvvetlendirmektedir.

Soma’da sendikal örgütlülük üzerine etki eden bir diğer unsur; maden ocağının yer altındaki fiziki yapısı ile emek sürecinin niteliğidir. Sosyal Haklar Derneği’nde bir işçi grubu ile yaptığımız, görüşme sırasında bir dernek yöneticisi, maden ocağını her gün yüzlerce adımla geçtiğimiz sokaklara şöyle benzetmişti : “... ocak sokak gibidir, nasıl ana caddeler yan cadde ve ara sokaklara bağlanıyorsa ocak da tıpkı sokaklar gibi ana galeri, pano ve ayaklarla birbirine bağlanır.” Yine işçi kahvesi olarak da kullanılan Savaştepe Madenciler Derneği’nde bir grup işçi ile yapılan görüşmede halen çalışmakta olan bir işçi : “...yeraltında ekmek yiyip, su içip bunları paylaşanlar yer üstüne çıkınca beş kişi olup toplanamaz.” demiştir. Ocakta topluluk üyesi olarak davranmakta hiçbir tereddüt yaşamayan işçiler, ocaktan çıktıklarında neden bireyselliklerine gömülürler? Modern insanın bireysel amaçlarına ulaşabilmek maksadıyla toplumsallaştığı, özel alanlarını kutsiyet atfedip korudukları söylenir. Acaba maden işçisi, çalıştığı yeri özel alan olarak görüp ayaktan yeryüzüne uzanan çıkışı özel alandan toplumsala

geçiş olarak mı algılanmaktadır? Yeraltında, sadece kendisi ve kendisi gibi olanlar vardır; yer üstünde ise koruması gereken bir işi, dayı başı ve işletme yöneticileri bulunmaktadır.

Bölgedeki işçilerin hâkim(yetkili) sendikaya bakışı

Madencilik öncelleyen süreçte tarımın hâkim geçim kaynağı olması, bölgede örgütlülük ve mücadele deneyimi bulunmayan bir işçi havuzunun oluşmasına katkı sunmuştur. Gözlemediğimiz kadarıyla işçilerin sendika hakkındaki genel fikri, onlara kazanım sağlayamayan, sadece var olduklarını bildikleri bir kurum olduğu yönündedir. Bölgede sendika konusundaki bir başka yaygın bakış, işveren-sendika ilişkisi hakkındadır; sendikaları işverenlerin işyerine getirttiği yönünde yaygın bir kanaat mevcuttur. Anlaşıldığı kadarıyla, maden işçisi gibi örgütlenme eğilimi yüksek olan bir işçi grubunun varlığı işverenleri “önleyici müdahalede” bulunmaya sevk etmiştir. İşverenlerin sendika tercihleri konusundaki bu baskısı mevzuat yenilenmeleri karşısında revize de edilmektedir. İşverenler işe aldığı işçilerin e-devlet şifrelerini de almakta ve yeni sendikalar kanununa uygun olarak sendika üyeliğini şifre ile gerçekleştirmektedir. Çatalhan köyünden bir işçinin ifadesiyle sendika şöyledir: “ ...sendika mı var abi ay da bir yevmiyemi kesiyor, başka bir işi yok bizle... ayrılmayı düşünüyorum, en azından param boşa gitmez.” Beyandan da görüldüğü gibi sendika bölgede işlevsizleş(tiril)miştir. Bütün bu olgulara karşın, işsizlikle disipline edilen işçilerin tamamen sendikalaşmadan vazgeçtikleri söylenemez. Aktarılanlara göre işverenle uzlaşmaya dayalı sendikacılık onları bu noktaya itmiştir. Faciadan sonra kimi basın organlarına yansıdığı gibi kızgınlıkla da olsa başka sendikaya geçiş olmuş, sendika değiştirme eğiliminin kısmi azalmalarla da olsa devam ettiği görülmüştür.

Hâkim(yetkili) sendikanın örgütlenme pratiğinin eleştirel çözümlenmesi

Bölgedeki hâkim sendikal yapı, İkinci Dünya Savaşı sonrası şekillenen ithal ikameci ekonomik politikalarla beraber Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gözlenen sendikacılık modeliyle kıyaslandığında, neler söylenebilir? Sözü edilen sendikacılık modeli, kapitalist sistemin aksaklıklarının telafisini amaçlayan, sosyal devletle sermayenin uzlaşısını anlatan ve biçimsel olmayan üretim biçimlerinin yaygınlaşmasıyla anlamını kazanan, ücret sendikacılığıdır. Gözlemlerimiz işçi sınıfının hiçbir derdine derman olamayan bu modelin bile Soma’da var olmadığı yönündedir. Çünkü havzadaki işçilerden örgütlü olanların çoğunluğunun tek bir sendikaya üye olması ve bu durumun işçilerin beyanlarına sıkça yansımaları sağlıklı bir

sendikalaşmanın varlığı konusundaki soruları artırabilir. Bu durum sendikalaşma eğiliminin baskılanması olarak değerlendirilebilir. Bu bulgular ışığında ortaya çıkması muhtemel sonuçlardan biri; sendika yolu ile “sendikasızlaştırmadır”! Şimdilik bu saptamayı bir ön önerme olarak görmekte ve olgusal kanıtlarla daha derinlemesine araştırmakta yarar olduğunu belirtmekle yetinebiliriz.

Hâkim sendika hakkındaki gözlemlerimizden biri de sendika gibi bürokratikleşmeye yatkın kurumlar için vazgeçilmez araçlardan olan örgüt içi demokrasi ve seçimlerde şeffaflık ilkesinin tam olarak uygulanmadığına yöneliktir. Çatalhan köyünde kazadan kurtulan bir işçinin beyanı süreci tam anlamı ile özetlemektedir: “... bize sendika seçimine yakın kapalı zarf gelir, içinde kimin isminin bile yazdığını bilmeden gider sandığa atarız.”

Sendikaların işyeri temsilcilerinin ve onlar aracılığı ile sendikaların bir diğer önemli faaliyeti üyelerinin taleplerini gerekli yerlere ulaştırmak iken Soma’da bu işlevin de zaman içerisinde yok olmaya başladığına dair ifadeler vardır. Örneğin bir işçi: “ ilk başta sendika temsilcisine şikâyet iletip bazı sonuçlar aldık.” demiştir. Ama sonraki süreçte iletilen şikâyetlerin işçilere bir yaptırıma dönüştüğü de görülmüştür. Öyle ki şikâyeti karşısında işten atılma tehdidi ile karşılaştıklarını belirten işçiler dahi olmuştur. Böylesi beyanlar, mübalağa olabileceği gibi, gerçek olması ihtimalini bir kenara bırakamayacağımız türdendir. Zira en azından, sendika temsilciliğinin işçi tarafından nasıl algılandığı, nesnel gerçekliği ifade etmeyecek bile olsa, sosyal ve öznel gerçekliğin ifadesi olarak ele alınabilir.

Yukarıda kısaca değinilen sendikacılık modelinin işlevlerinden biri de toplu sözleşme sürecinin işçinin lehine olacak şekilde başarı ile sonuçlandırılmasıdır. Gözlemlerimiz, toplu sözleşme konusunda işçilerin bir ilgisizliği olduğuna dairdir. Bu ilgisizlik hâkim sendikal yapının işleyişinin onlara bir yarar sağlamayacağı düşüncesinden de kaynaklanıyor olabilir. İşçiler açısından vahim olan bir diğer nokta ise toplu sözleşmenin sadece varlığından haberdar olmalarıdır. Sosyal Haklar Derneğindeki görüşmede bir işçi bunu şöyle ifade etmiştir: “ Vallahi panoya asıyorlar da, biz de hiç okumadık.” Yetkili sendikanın eksik kaldığı bir diğer nokta kaza sonrasında 2831 işçinin yasal olmayan yollarla işten çıkartılması konusunda yeterli tepkiyi vermemiş olmasıdır. Bunu bölge de kaza sonrasında örgütlenme çalışmaları yürütmekte olan DİSK’in sorumlusu şöyle ifade etmiştir: “ tabii kazadan sonra işçilerden tepki doğacağını bildikleri için şube binasında birkaç işçi ve yönetim bir basın açıklaması yaptı.”

Gelecekte sendikacılık pratiğinin nasıl olması gerektiği üzerine notlar

Ülkenin enerji politikasının her gelişmekte olan ülkede olduğu gibi dış bağımlılığı azaltmaya yönelmesi, yakın gelecekte sendikanın işlevini daha önemli hale getirecektir. Yine bölgede yapılması planlanan termik santral projelerinin varlığı ve buna yönelik kimi altyapı projelerinin devam ediyor olması kömüre olan ihtiyacı arttıracaktır. Bu talep kısmen emek yoğun olan ocaklarda işçi ihtiyacını da artıracak ve yeni bir işçileşme sürecinin yaşanmasını tetikleyecektir. Çok uzak olmayan bir gelecekte mevcut işçi kapasitesinin iki katına ulaşması beklenen havzada, emeğin salt üretim girdisi olarak kavranması şeklindeki mevcut yaklaşımın sürdürülmesi mümkün gözükmemektedir. Emeğin hem sosyal boyutta hem de iş sağlığı ve güvenliği boyutunda korunmasının kesinlikle ihmal edilmemesi gerektiği, şimdiden vurgulanmalıdır. Bunu sağlanmanın yolu -en azından bulunduğumuz zaman dilimindeki önemli araçlarından bir tanesi- sınıf bilinci temeline dayanan ve işverenle devlet karşısındaki konumunu sorgulayan bir sendikal örgütlenmenin devreye girmesi olmalıdır.

Bu yaklaşım çerçevesinde, sendikaların bölgedeki işgücü yapısının, esnekleşen piyasa koşullarına göre analizini yapması bir gereklilik olarak gözükmemektedir. Sendikaların üye temsiline göre şekillenen kurumlar olması, temsil edilen ve gelecekte temsil edilmesi muhtemel üye tabanının tanınması konusunu sendikalar açısından daha önemli hale getirmektedir. Bir başka not olarak sendikaların devlet ve işveren karşısındaki konumunu belirleyerek örgütsel bağımsızlığını sağlamaya önem vermesi söylenebilir. Günümüzün geri dönülemez bir aşaması olarak işaret edilen demokrasinin, sendikalarda da işlerlik kazanabilmesi için hem örgüt içinde hem de üyelerle olan ilişkilerde demokratik katılıma özen gösterilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda toplu sözleşme sürecine işçilerin de katılımı sağlanarak sürecin daha şeffaf hale gelmesi sağlanmalıdır. Bir diğer not olarak sendikaların iş(çi) sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması konusunda daha aktif bir rol alması gerekliliği belirtilebilir. Son not olarak da sendikaların ekonomik ve sosyal anlamda zamanın ruhunu kavramaya çalışarak alternatif örgütlenme modellerine yönelmesinin kaçınılmaz olarak önlerinde durduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

SOMA'DAKİ SENDİKAL YAPININ KARAKTERİ

Soma Türkiye'deki en büyük kömür havzalarından birinin merkezinde bulunuyor. Dolayısıyla sermayedarların da gözbebeği durumunda. Sermaye dokuz yıl öncesinden itibaren bu bölgeye yatırım yapıyor. İlk olarak 2006 yılında özelleştirilerek TKİ'den Park Teknik'e devroluyor ardından 2009 yılında Soma Kömür İşletmeleri A.Ş. tarafından devralınıyor. Soma'da şu anda 13.000 civarında maden işçisi bulunmakta. Havzanın verimli yapısından kaynaklı bölgeye yatırımın giderek artacağı ve bundan dolayı işçi sayısının hemen hemen iki katına çıkacağı da öngörülüyor. Bunun yanında şu an halihazırda var olan bir termik santralin dört kola çıkarılması amaçlanıyor. Bu da hem maden kolunda hem enerji kolunda çalışacak olan işçi sayısında görülecek büyük bir artış anlamına geliyor. İşçi sayısındaki bu artışın sınıf bilincindeki olası artışla paralel olarak büyüyeceği hesaba katıldığında ise Soma'nın yeri daha da kritikleşmekte. Geçmişten günümüze izlenen politikalar da, bundan sonra izlenecek politikaların habercisi niteliğinde olduğundan, bölgeye kısa bir tarihsel bakış yerinde olacaktır. Daha sonra sendikal yapının karakteristik özelliklerini gözlemlerimizle destekleyerek yorumlamaya çalışacağız.

Özelleştirmelerle birlikte sermaye sadece bu kömür yatağına değil, maden işçisinin taşıdığı sınıfsal potansiyelden kaynaklı, işçileri kontrol altında tutmak amacıyla, aynı zamanda sendikaya da yatırım yapmış. Devlet, sendika ve sermaye arasında katı ve köklü bir işbirliği bulunmakta. Devlet, hegemonyasını sağlamlaştırmak, sermaye, kar maksimizasyonunu tehdit edecek bir hareketi önlemek, sendika ise bu iki güçten nemalanmak amacıyla, güçlü bir konumlanış sergilemiş. Sermayenin sendikaya yaptığı yatırım 2011 yılında resmileşmiş görünüyor. Bu tarihte, facianın yaşandığı Eynaz maden ocağının eski sahibi olan Park Teknik'in işveren temsilciliğini yapmış hatta işveren adına toplu sözleşme masasına oturmuş olan Nurettin Akçul, Türkiye Maden-İş sendikasının başkanlığına seçilmiş. Bu da, sendikanın karakteristik özelliklerini şekillendirebileceği düşünülebilecek bir ayrıntı olarak ele alınabilir.

Türk-İş'e bağlı Türkiye Maden-İş sendikası 11.000 civarındaki üye sayısı ile Soma'daki en etkili sendika. Maden-İş dışında, DİSK'e bağlı Dev Maden-Sen de bulunmakta. Dev Maden-Sen faciadan sonra gelen talepler üzerine bölgeye gitmiş ve şu an 500 civarında üyesi bulunmakta. İşçilerin büyük çoğunluğu Maden-İş'e bilinçli bir şekilde üye olmadıklarından, işe alım sürecinde istenen e-devlet şifresi yoluyla üye yapıldıklarından söz ediyor. Sendikaya diğer

bir üye oluş nedeniyse, kömür yardımı, işe devam primi, yemek parası gibi ek yardımlardan mahrum kalmamak şeklinde gösteriyor kendini. İşçilerin bir kısmı ise sendikaya üye olduğunu ama sendikanın adını hatırlamadığını söylüyorlar.

Maden-İş sendikası işçileri kontrol altında tutabilmenin ve pasifize edebilmenin en etkin yolu olarak görülmüş. Sendikanın işçiler dışında esnaf ve hemşeri dernekleri üzerindeki kontrolü ve etkisi de yoğun biçimde görülüyor. Sendikanın işçiler üzerindeki karar yetkisini anlatabilmek adına bir STK yöneticisinin beyanına dikkat çekmekte fayda var: kendisi, 12-13 Kasım tarihinde Ankara'da yapılan toplantıda, işten çıkarılan 2831 işçinin işten çıkarılma kararının Maden-İş tarafından verildiğini iletiyor. Yani 11.000 civarı üyesi olan bu sendika, işçilerin işten çıkarılmasında rol oynayabilen, itirazda bulunan işçileri fişleyen, temsilcisini işçilere seçim şansı vermeden, ellerine tutuşturdukları zarfla seçtiren ve hak savunucusu olmaktan çok, korku unsuru olarak anlatılıyor.

Bugün işten atılmaların çok keyfi uygulamalar ve nedenlerle yapıldığı Soma'da, İmbat madencilikte her ay 300 civarında işçinin işten atılıp yerine yenilerinin alındığı böylece genç işçi sirkülasyonunun sağlandığı bilgisini aldık. Bu sirkülasyon, ilaç kullandıkları, psikolojik destek aldıkları, işe devamlarının az olduğu gibi bahanelerle gerekçelendirilerek veya sendikal ayrımcılık nedeniyle yapılıyor. Dev.Maden-Sen'e üye olanlar çoğu zaman işten atılmakla ya da en iyi ihtimalle kömür yardımı gibi sosyal yardımlardan mahrum kalmakla tehdit edildiklerini aktarıyor. Bunun yanında işe başvuru sürecinde istenen kriterler arasında herhangi bir psikiyatri ilacı kullanmıyor olmaları şartı da var.

İşçiler faciadan önce, bunun olacağını öngördüklerini ancak amirlerine ya da sendika temsilcisine ilettiklerinde geçştirildiklerini ifade ediyorlar. Maden-İş sendika temsilcisinin beyanı ise aksi yönde; kazadan önce herhangi bir şikayetin ya da belirtinin olmadığını, bu facianın tahmin edilemez bir durum olduğunu dile getiriyor. Suçlunun kim olduğunu sorduğumuzda ise, sendikadan "takdir-i ilahi" cevabını alıyoruz.

DİSK Soma yöneticisi ise faciadan önce bölgeye gittiklerini ancak Maden-İş dışında bir sendikal örgütlenmenin mümkün olmadığını gördüklerini, faciadan sonra ise talep üzerine tekrar geldiklerini ancak; tehdit ve baskı altında olduklarını ifade ediyor.

Soma'daki işçilerin ve halkın mağduriyetleri çok yönlü ve bunun, yukarıda da sözünü ettiğim üzere, sendika, devlet ve işveren olmak üzere üç ayağı bulunmakta. İnsanların, bu üç unsurdan her biri tarafından açlık ve işsizlikle terbiye edilmeye çalışıldığı göze çarpıyor. Ancak en temele indiğimizde bu mağduriyetin, üstelik sadece Soma'da değil, her yerde, özelleştirme ve acele kamulaştırmalarla devam eden bir talan politikası sonucu olduğunu gördük. Devlet ve sermaye işbirliğiyle sağlanan bu alt yapı, sendika kontrolüyle sağlamlaşmakta.

Sözünü ettiğimiz gibi, emek yoğun bir işçileştirme süreci oluşturuluyor. Soma'daki birçok aksaklık ve sorundan biri olan, Soma kaymakamı Bahattin Atçı'nın da ifade ettiği üzere, sendikal yapının değişmesi şart. Gerçek anlamda işçiyi temsil eden ve koruyan, aksaklıklara ve haksızlıklara karşı önlem alma baskısı oluşturabilen, sendikal eylemlilikten geri durmaya çalışmayan bir sendikal yapının gerekliliğini Soma'da bir kere daha gördük. Sendikal bürokrasi, oradaki en etkin sendikanın baş karakteristiğini oluşturmakta. Var olan bu bürokratik zihniyet değişmeden sendikaların önünün açılmayacağı ve işçilerin sorunları ve mevcut mağduriyetleri ile başa çıkmak ve çözüm üretmek için etkin bir mücadelenin başlatılamayacağı kanaatindeyiz. Sendikacılık modeli olarak ise salt iş kolu esasına dayalı bir sendikal örgütlenmenin değil, toplumsal hareket sendikacılığının benimsenmesinin gerekliliğini görüyoruz. Bunun yanında, devlet politikalarına ve işverene karşı her alanda savaşılabilmek için toplumsal muhalefetin toplu bir karşı çıkışının gerekliliği vardır.

SOMADA ALTERNATİF ÖRGÜTLENMELER MÜMKÜN MÜ?

Süleyman Kahraman

Bu bölümde Soma ve civarında yaşanan sosyoekonomik dönüşümlerin kısa bir tahlili yapıldıktan sonra bölge için alternatif bir örgütlenme mümkün mü sorusu üzerine gözlemler aktarılacaktır. Bölgede "hâkim sendika" Türkiye Maden-İş'tir; ancak Maden-İş, işveren ve devlet ile işbirliği içinde, emek üzerindeki tahakkümün aracı konumundadır. Bu durum işçilerin var olan sendikal yapıdan farklı bir örgütlenme biçimi talep etmelerine neden olmaktadır.

Soma'da halen faaliyet yürütmekte olan Türkiye Maden-İş ve DİSK'e bağlı Dev-Maden-Sen'in bölgedeki konumu ve yapılarına ilişkin gözlemler aktarıldıktan sonra geleneksel-bürokratik sendikacılık yerine işçilerin öz örgütlülüğünün oluşturulmaya çalışıldığı işyeri komiteleri çalışmaları anlatılacak ve Soma'da yaşananlara ve yaşanması muhtemel olaylara çözüm olabilecek bazı önerilerde bulunulacaktır. Araştırma büyük oranda işçilerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Bazı yazılı kaynaklardan bölgenin sosyoekonomik analizi için yararlanılmış; bazı tartışmalar ise lisans eğitimimiz süresince örgütlenme hakkında öğrendiklerimiz çerçevesinde yapılmıştır.

2000'li yılların başında TEKEL'in özelleştirilmesiyle, destekleme tütün alımları sona ermişti. Sübvanselerin kalkmasıyla, büyük oranda küçük üreticiliğin hâkim olduğu tarım sektörünün çözülmesine ve tarımdan kopan işgücünün kentlere göç ederek madencilik sektöründe çalışmasına neden oldu. Bölgede hâkim sektörün madencilik olması, alternatif iş olanaklarının yok denecek kadar az ve güvencesiz olması, madenciliği daha cazip hale getirmekteydi (Boğaziçi Soma Raporu, 2015, ss.78-79). Hâlihazırda ülkemizdeki enerji politikaları bölge için maden sektöründe istihdam alanı yaratacak nitelikteydi.

Türkiye enerji üretimini büyük oranda ithal edilen doğalgaz ile gerçekleştiriyor. İkinci sırada ise kömür bulunuyor. Enerjide dışa bağımlı konumumuz, ileriye dönük sorunlar yaratacağından daha çok yerli kaynaklar ile enerji üretimine geçmek, Bakanlığın hedeflerinden biri. Bu da daha fazla termik santral ve kömür madeni anlamına geliyor. Soma havzası için ileriye dönük planlar, daha çok maden ocağının açılacağını ve işçi sayısının her geçen gün artacağını gösteriyor. Tüm bu anlatılanlar ekseninde belirlenen enerji politikaları hedeflerinin sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesi, olası bir emek mücadelesinin engellenmesi ve emek üzerindeki kontrolün artırılmasıyla mümkün hale geleceği, devlet ve işverenler nezdinde genel bir kanı olarak görünmektedir. Tüm bunların, siyasal iktidarın eliyle bölgede tek yetkili sendika yapılmaya çalışılan Maden-İş ile gerçekleştirilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir.(Boğaziçi Soma Raporu, 2015, s. 83) Çok sayıda işçinin aktardığına göre sendika seçimlerinin ellerine verilen kapalı zarfların sandıklara atılmasıyla gerçekleşiyor; diğer sendikalar ise bölgede barındırılmak istenmiyor (özellikle DİSK-Dev-Maden Sen). Hâlihazırda yedek işgücü ordusunun özellikle son yaşanan olaylardan sonra artması, işsizlik sigortasının koşullu ve yetersiz olması ve devlet-işveren-sendika işbirliğinin emek üzerindeki tahakkümü,

işçilerin olan bitene sessiz kalmasına, kolayca işten çıkarmalara ve iş göremezlik ve ölüm durumunda işçilerin tepkisiz kalmasına neden olduğu gözlemlendi.

Her ne kadar, bazen dışarıdan, Soma'daki işçiler olan bitene "rıza" gösteren, "kaderci" ve "kafasını kuma gömmüş" olarak görünebiliyor olsa da, bu görüş etraflıca değerlendirilmeye alındığında gerçeği yansıtmayabilir. Çok sayıda işçinin olan bitene karşı tepkisi farklı biçimlerde dile getirdiğini gözlemledik; ancak bu tepkiler kamusal alana yansımamakta, az sayıda yansıyanlar ise DİSK veya diğer STK'ların aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu coğrafyada siyasal otoritenin yoğun baskısından etkilenen, açlık ve işsizlikle sınanan binlerce işçinin varlığını gözlemledik. Kardeşi, arkadaşı veya akrabası madende ölmüş; ancak kendisi halen madenlerde iş aramaya çalışan ve bunu da enformel ilişki ağlarını kullanarak yapan bir sürü işçi mevcut. Hal böyle olunca işçilerin sokağa çıkmakta çekindiklerini ve hakları olan tazminatlarını almak için davacı olmadıklarını gözlemledik.

Disk-Dev-Maden Sen Ve İşyeri Komiteleri

DİSK-Dev-Maden Sen'in, bölgeye faciadan sonra geldiğini öğrendik. Bir DİSK yetkilisinin aktarımına göre, DİSK yetkilileri bölgeye başsağlığı dilemeye gelmişler ancak Maden-İş'e tepkili olan birçok işçi DİSK'te örgütlenme talebinde bulunmuş. İlk başlarda çok sayıda üye kaydeden DİSK, 1 yıl içinde üye sayısı azalarak 555 kişi kalmıştır.

DİSK'e yönelik ciddi baskıların devlet-işveren-sendika eliyle yapılması DİSK'in hareket alanını daralttığını düşünüyoruz. Ayrıca işçilerin sendikalara karşı ciddi bir ilgisizliği ve bilgisizliği var. Bölgede işsizliğin artması ve alternatif bir geçim olanağının olmaması, işçilerin sendikalara karşı ilgisizliğini pekiştirmiş. Türkiye Maden-İş sendikası yıllarca üyesi olan işçilerin haklarını korumak ve geliştirmek için mücadele etmemiş; bu da işçilerin pasifize olmasına ve sendikalardan beklentilerinin azalmasına neden olmuş.

DİSK'li üyelere mobbing uygulanması, işe alımda işçilerin e-devlet şifrelerinin alınması ve işsizliğin yoğun olması nedeniyle, işçilerin türlü sendikal ve "siyasal" ayrımcılığa maruz kalması, DİSK'in örgütlenmesine engel teşkil ediyor. Ancak her şeye rağmen örgütlenme ihtiyacı olduğunu gördük. İşçiler, bu çıkmaz içinde haklarını aramayı, kendileri aleyhinde olası bir durumda örgütlü tepki vermeyi istiyorlar. Balıkesir'in Çatalhan köyünde faciadan sağ kurtulan madencilerle yaptığımız görüşmelerde, işçilerin kendilerini savunacak birilerinin (her

ne kadar, bahsettikleri "birilerini", sendikal söylemlerle "temsilci" olarak dile getiremeseler de) olması durumunda onlara sonuna kadar destek vereceklerini ısrarla vurgulamaktaydılar. Örneğin, Darkale köyündeki şu an kapalı olan Uyar Madencilik'te çalışan bir işçinin beyanı şöyledir: "Ben Darkale 'de çalışırken bir işçi öldüğünde iş bırakıyorduk. Şimdi ise biri ölse herkes işine bakıyor. Çavuş gelip işçiyi yukarı ambulansa taşıyor." Burada dikkatimizi çeken şey, biri öldüğünde işçilerin bir veya iki günlük iş bırakmaları veya cenazeye gitmek istemeleriydi. Yani en doğal hakları olan, ölen arkadaşlarının cenazesine gitmek ve belki bir veya iki gün iş bırakarak yas tutmak istemeleri tüm bu süreci değiştirecek nitelikte olmasa da işçilerin artık bunları da gerçekleştiremiyor olmaları işçiler üzerindeki baskının şiddetini gösterir niteliktedir. Ancak, bu mücadele taleplerinin doğrudan sendikal yollarla gerçekleşebileceğine dair bir bilgi ve öngörülerini bulunmamaktadır.

Bölgedeki bir diğer örgütlenme çalışması Sosyal Haklar Derneği öncülüğünde yürütülen ve işçilerin kendi hak mücadelelerinde söz sahibi olduğu "işyeri komiteleri" çalışmasıdır. Sosyal Haklar Derneği, ceza davasında ailelere destek olmuş onları bir araya getirerek ileriye dönük bilgilendirme ve örgütlenme çalışmaları yapmaktadır. İşyeri komiteleri çalışması, Sosyal Haklar Derneği üyesi Kamil Kartal tarafından gerçekleştiriliyor. İlk denemeleri başarısız olmuş; ancak süreçten umutlular. Sosyal Haklar Derneği, Türkiye'deki sendikaların yapısının işçiler için alternatif oluşturmadığını, sendikaların üye işçilerini temsil edemediğini ve bu yüzden önce işçilerin kendi öz örgütlülüğünü gerçekleştirmelerinin daha doğru olacağını söylemekte. Bizim gözlemimize göre işyeri komitelerinin ilk denemelerinin başarısızlığı, bölgedeki maden işgücünün sosyolojik yapısıyla ilgilidir. Yukarıda bahsedilen mülksüzleşme olgusu çerçevesinde, maden işgücünü büyük oranda ilk kuşak madenci kesimi (yani tarımın çözülmesiyle kente göç eden köylü-işçiler) oluşturmaktadır. Bu açıdan, ilk kuşak madenci kesimin yoğun ve köylülüğün kültürel kodlarını taşıyor olması, örgütlenme çalışmalarında iyi analiz edilmesi gereken unsurlardır. İstisnaları elbette ki vardır. Örneğin Kınıklıkların birbirlerini çok tuttuklarını; haksızlığa maruz kaldıklarında örgütlü hareket etme pratiklerini geliştirdiklerini gözlemledik. Ancak bu durumun, salt bir bölgeden gelen işçilerle sınırlı kalması ve bölgeciliğin işçiler arasındaki siyasal-sosyal ayrışmalarla örtüşmesi, işverenler karşısında başarısız olunmasına neden olmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi örgütlenme talebi her zaman mevcut olup, işçiler kendi aralarındaki bölünmenin farkında ve bundan yakınmaktadır; ancak çözüm odaklı hareketlenmeler çok sınırlı kalmaktadır.

Ziyaret ettiğimiz yerlerden biri de Balıkesir'in Savaştepe ilçesinde Savaştepe Madenciler Derneği'ydi. Bu dernek faciadan sonra işçilerin örgütlü hareket etme talebi üzerine kurulmuş. Çoğu İmbat Madencilik A.Ş'te çalışmaktadır. Yaptığımız görüşmeler bize, bu derneğin başkanının, işe alım sürecinde işçilere referans olduğunu düşündürdü. Derneğin başkanı "ekip başı" olduğundan dolayı işçilerle aralarında hiyerarşik bir ilişki söz konusudur. Bu da bizi, yukarıda tartıştığımız emeğin kontrolü kavramına götürür ki işverenler ve Maden-İş sendikası, hemşerilik dernekleri ile sıkı ilişkileri sayesinde emek üzerindeki kontrolü sağlamaktadırlar. Ancak bu babacan liderlik, hiyerarşik ve iç içe geçmiş ilişkilerin kabul gördüğü kültürümüzde yadırganmamaktadır.

Kanımızca işçiler karşılaştıkları sorunları bir araya gelerek tartıştıklarında, kendi mücadele pratiklerini daha demokratik bir örgütlülükle oluşturacağını ve bu mücadele pratiğinin Türkiye'deki geleneksel-bürokratik sendikacılığa (en azından Soma özelinde) alternatif oluşturabileceğini düşünüyoruz. Şu aşamada işçiler için doğru bir alternatif kendi öz örgütlülüklerinin sağlanabileceği bir ortam yaratmak ve en azından yasalardan ve diğer düzenlemelerden sahip oldukları hakların öğretilerek kendi doğallığında bir tepkiselliğin ve mücadele pratiğinin oluşmasını beklemektir. İşçiler adına "tepeden karar veren" sendikacılık artık krizdedir. Son zamanlarda ülkemizde görülen kimi işçi eylemlerinde işçilerin, üyesi oldukları sendikaları ile de karşı karşıya gelebiliyor olmaları, bizi, alternatif örgütlenme modellerini sorgulamaya götürmektedir.

Örgütlenme Önündeki Engeller

Verili koşullar altında işçilerin örgütlenme çabaları türlü zorluklarla karşı karşıyadır. Yukarıda bazı engellerden bahsettik. Şimdi bu engellere başka ekler yaparak toparlamaya çalışalım. Öncelikle bölge için en genel ifadeyle söylenebilecek şey faciadan ve toplu işten çıkarmalardan sonra işsizliğin artmasıyla, işinden atılanların açlıkla terbiye ediliyor olmasıdır. İşten çıkarılan madencilerin tekrar işe girmesi "sicillerinin" temiz olmasını gerektirmektedir. Sosyal Haklar Derneği'nde sohbet ettiğimiz işsiz madenciler işe girerken eleme yapıldığını ve bu eleme kriterlerinin içinde psikolojik tedavi görmüş olmamak (firmalar işçiden istedikleri evraklar içinde son döneme ait reçeteleri istemekteler) ve davacı olmamak gibi türlü ayrımcılığın yapıldığını iddia etmekteydiler. Bir diğer unsur, işe alımda enformel ilişki ağlarının hala kullanılmasıdır. Eskiden "dayıbaşı" denen taşeronlar yasal olarak mevcuttu; ancak

tahminimizce taşeronlaşmayı kısıtlamak için yapılan yasal düzenlemeler sonrası firmalar taşeronları bünyelerine aldılar. Daha öncesinin taşeronu şimdinin "ekip başı" sı oldu (Boğaziçi Soma Raporu, 2015, s. 38) Bu sayede, taşeronluk sistemi enformel şekilde devam ettirilmiş ve iş kanunu yükümlülüklerinin arkasından dolanılmıştır.

Madenlerde çalışma düzeni katı bir hiyerarşik yapı içinde gerçekleşmektedir. Savaştepe Madenciler Derneği'nde görüştüğümüz işçilerden biri, daha önce çalıştığı maden ocağından haksız yere işten çıkarılmış. Anlattığına göre amirine ufak bir meseleden dolayı karşı çıkmış. Böylece işinden olmuş. Dikkat çekici olan ise, kendisini bu tavrından dolayı sorumlu hissetmesi ve yapmaması gerektiğini, kendi işine bakması gerektiğini söylemesidir. Yani, çalışma düzeninin hiyerarşik yapısı işçiler tarafından içselleştirilmiş ve haksız yere işten çıkarılmalarda dahi işçilerin kendilerini sorumlu hissetmesine neden olunmuş. İşçilerin çalışma ortamında en ufak tepkilerinin bile işten çıkarılmalarına neden olması, örgütlü tepkilerin gelişmesine engel oluyor. Ayrıca iş davalarının uzun sürmesi ve masraflı olması işçilerin hukuk düzenine güveninin sarsılmasına neden olmuştur. Tüm bunlar işçilerin hak arama mücadelesine engel olan unsurlardır.

İşsiz kalan madenci, koşullu olarak ve geçimini sağlayamayacak düzeyde işsizlik sigortasından yararlanmaktadır. İşçilerin söylediğine göre 900 TL civarında işsizlik maaşı almaktadırlar. Ayrıca belli bir süre zarfında iş bulmak zorunlu. Böyle olunca işçiler için öncelikli sorun, geçim sıkıntısı olmakta; çalışma hayatında maruz kaldıkları haksızlıklara tepki gösteremeyip işverenlere boyun eğmek zorunda kalmaktadırlar. İşsizlik maaşının şartlı ve kısa süreli olması yerine işçiler için bir gelir güvencesi olması, örgütlenme ve hak arama mücadelelerinin devamlılığını da getireceği için elzemdir. Ancak Soma'da durum, tam tersini göstermektedir.

Son olarak yukarda da söylendiği gibi örgütlenme çalışmalarında bölgenin sosyolojik tahlilinin iyi yapılması gerektiğini belirtmek gerekir. Bölgenin çoğunlukla muhafazakâr-dindar bir işçi profiline sahip olduğunun; dolayısıyla işveren-işçi, devlet-işçi ve işçilerin kendi aralarındaki ilişkilerinde İslami boyutun gözden kaçırılmaması gerekir. İşçilerin, yaşananlara tepkileri birilerinin söylediği gibi "bu işin fitratında var" söyleminden farklıdır; ancak, işçiler ihmaller sonucu arkadaşlarının öldüğünü düşünseler de, şehitlik kurumuna ve madenci olmalarından dolayı "fani dünyada maruz kaldıkları haksızlıkların, ahirette hesabı

sorulacağı"na ve kendilerinin "öbür tarafta mükâfatlandırılacağı"na olan inançları güçlüdür. Ancak bu onları, olan bitene sessiz kalan kaderine razı bireyler yapmamakta; aksine ilahi adalete havale etmek ve yaşananlara olan öfkeleri ile bu bozulmuş düzeni değiştirmek (örgütlenme talebi) arasında çelişkili duygu ve motivasyonlara itmektedir.

Raporun bu bölümünde, mülksüzleşme olgusu ekseninde bölgenin sosyoekonomik dönüşümü ve yeni enerji politika hedeflerinin emek üzerindeki etkileri anlatılmıştır. Ayrıca bölge için alternatif örgütlenmeler önündeki engeller anlatılmaya çalışılmış, DİSK-Dev-Maden Sen ve işyeri komiteleri ile ilgili analizler yapılmıştır. Son olarak konumuzun dışına çıkarak Somada yaşanan facia sonrasında siyasal iktidarın tavrı üzerine birkaç şey söylemek istiyoruz. Türkiye'de iş kazaları, iktidarın işçi sınıfına verdiği değer ölçüsünde sıradanlaşmıştır. Ülkemizin iş kazalarında Avrupa ve Dünya ortalamalarının üst sıralarında olması, devletin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki fütursuzca tavrını ortaya koymaktadır. Söz konusu kazalarda siyasal iktidarın refleksi önleyici tedbir almak yerine, "bu işin fitratında var" söyleminden hareket ederek yaşananları tazmin etme yönündedir. Soma'da sosyal yardımlar hak temelli değil, devletin "hayırsever" rolüne uygun olarak dağıtılmıştır. Hatta bu hayırseverlik toplumsal bir algı haline gelerek "sorumlu bireylerin"(türlü STK ve yardım kuruluşları) bölgeye gelip salt parasal yardımları dağıtarak vicdani huzura erişmelerine vesile olmuştur. Hâlihazırda bu tür olaylara karşı öne sürülen İslami tavrın popülaritesi mevcuttur. Soma katliamının referans çerçevesinin "fitrat" olarak belirlenmesi, devletin sorumlu hissetmesinin önüne set çekmektedir.

NEDEN DİYE SorMA

Duygu Topalhan

*Yapmış olduğumuz bu çalışma, emeğini
belirli bir ücret karşılığı kiralayan veya
satan bunun karşılığında ücret adı altında
bir gelir elde eden ve tek serveti emeği
olan tüm emekçilere...*

Raporun bu bölümünde 13 Mayıs 2014 yılında Manisa'nın Soma ilçesinde meydana gelen maden faciasının nedenleri ve yansımalarına değinilecektir. İlk izlenimiz, bu kazanın

önceden de bilinebileceği yönündedir. Soma A.Ş'ye ait olan bu işletme, 2009 yılında Park Teknik'ten satın alındı. Park Teknik'in bu işletmeyi devretmesinin nedeni, madende sürekli yangınların çıkması, bundan dolayı üretim yapılamaması ve ileride büyük bir patlamanın olacağına öngörülmesidir. Soma A.Ş 'nin mevcut iki maden ocağı olmasına rağmen, maden sahiplerinin gözünü, kar maksimizasyonu bürüdüğü için, tüm bu olumsuz koşullara rağmen, Eynez'deki işletmeyi 2009 yılında Park Teknik'ten satın aldı. Bu işletmeyi devralırken, herşeyiyle birlikte devraldı, yani Park Teknik'in 1997 Çin yapımı gaz maskelerini, 2009 yılında devraldığına yenilemek yerine, işçilere bunları dağıttı. Bir diğer deyişle, son kullanma tarihi geçmiş, içi küflenmiş, kullanılamaz hale gelmiş, bir çoğu çalışmayan, 1997 yılında Çin malı olan bu gaz maskeleri, denetimden uzak, sadece gösteriş amacıyla işçilere verilmiş olduğunu gördük.

Savaştepe Madenciler Derneği'ne gittiğimizde, kazada hayatı kaybeden bir işçinin ağzından çıkan bir gaz maskesini gördük. Küçük bir kutu, içinden hava alıp tekrar kutunun içine veriyorsunuz, ve işçilerin söylediğine göre bu şekilde devam ederek en fazla beş dakika hayatta kalabilirsiniz. Tabi içi küflü, son kullanma tarihi geçmiş ve denetimden uzak olan maskenin bu özelliklerini de düşünürsek bu süre daha aşağı inecektir.

Değınmemiz gereken bir diğer nokta ise Park Teknik yılda bir milyon ton kömür çıkartırken, Soma A.Ş yılda üç milyon ton kömür çıkartıyor. Tek başına bu bile, Soma A.Ş patronlarının, işçiler üzerinde ne kadar büyük bir üretim baskısı yaptığını, üretimi bir dakika bile aksatacak unsurlardan kaçındığını, işçinin yanı sıra iş sağlığı güvenliği önlemlerini, gaz maskelerini, işçi kumanyalarını yalnızca maliyet unsuru olarak gördüğünü düşündürebilir.

Bunları destekler nitelikteki beyanlar ise, kazanın nedenleri olarak da vurgulayabileceğimiz, faciadan sağ çıkan ve olayı yaşayan işçilerle yaptığımız görüşmelerden alınmıştır. Bu beyanlar şöyledir: "Kazadan iki ay öncesinde ocakta normalin üzerinde bir ısınma vardı", "Daha çalışmaya başlamadan üzerimiz sırlıklam oluyordu", "Madende hukuki olarak olması gereken oksijen miktarı %20'dir, ama mevcut oksijen bunun bile altındaydı", "Amirlerimize durumu bildirmemize rağmen, hep 'çalışmaya devam edin' cevabını alıyorduk", vb.

Madende denetimin ne durumda olduğuna ilişkin sorularımıza, işçilerden aldığımız cevaplar ise şu yöndeydi: "Müfettişler madene gelirler, patronun yanında otururlar, çok nadir

maden ocağına inerler, aşağıda ne olup bittiğinden haberleri bile yoktur". Örneğin bir işçinin aktardığına göre, bir keresinde müfettiş geldiğinde, maden ocağındaki panelin birinin ağzını kapatıp, üzerine girilmez yazmışlar, ki içeride çalışan işçiler belli olmasın. Üzeri örtülmesi amaçlanan durumun ise vardiyada çalıştırılan işçi sayısının saklanması gereğinden tutun da, çalışma koşullarının iş güvenliğinin uygunsuzluğu olduğuna kadar olabileceği düşünülebilir.

Peki işçiler bu duruma neden sessiz kalıyor?

Öncelikle, işçilerle yaptığımız görüşmelerden anladığımız üzere işveren işçileri, işten atmakla tehdit ediyor ve işçiler bu konuda savunmasız kalıyor. Bir diğer sebep ise madenden başka çalışabilecekleri iş kolunun olmaması; tek iş sahası maden ocağı ve onlar özelleştirilmiş durumda. Yine işverenin işçiye karşı en büyük kozu ücret kesintisi ve onu işte atmaktır; ve bu kozun fazlasıyla kullanıldığını gördük. İşçiler çalıştıkları maden ocağının içerisinde minimum elli dakika yürüyorlarmış kendi panellerine gitmek için. Aslında onlar için düzenlenmiş, yürüyüş bantları mevcutmuş; fakat kullanırlarsa ücretlerinden kesmekle tehdit edilmeleri, işveren bunu da bir maliyet unsuru olarak gördüğünü gösterir nitelikte.

Kendi haklarının bilincinde olmayan işçiler ise, işverenin haksız yere yaptığı ücret kesintisi ve işten atmaya karşılık haklarını arayamıyorlar. Bilincinde olanlar ise, çalışacakları başka bir sektör olmadığı için, buna boyun eğmek zorunda kalıyorlar. Bir işçinin dediğine göre "sendikalar işçilerin haklarından ziyade işverenin cebini doldurmayı amaçlıyor". İşçinin tek gayesi ise, evine "bir gün daha ekmek götürmek"...

Devletin rolüne bakarsak:

Devlet, yeraltı maden ocaklarının işletmesini özel şirketlere devretmiş durumda ve yeryüzünden kömür çıkarıyor. Ege Linyit İşletmelerinin sahibi olan devlet, Soma'da Işıklar bölgesinde dağın üzerindeki toprak katmanını kaldırıyor, ve diğer dağın üzerine koyuyor. Böylelikle makineler aracılığı ile kömür çıkartıyor ve çıkarılan kömürleri termik santrale elektrik enerjisi üretmesi için veriyor. Burada dikkat çeken nokta, bir dağın üzerindeki toprak katmanını kaldırıp diğer dağın üzerine koyarsak, koyduğumuz dağın bitki örtüsü ve üzerinde yaşayan canlıları yok olacağıdır. Maden ocağına yaptığımız ziyarette de gördüğümüz üzere, Işıklar bölgesindeki dağlar tam anlamıyla çöl haline gelmiş durumdadır.

İki anı:

Manisa'nın Akhisar ilçesinde devam eden davaya, ailelere destek amacıyla gittiğimizde dinlediğimiz iki olayı sizlerle paylaşarak, raporun bu bölümünü bitirelim.

Soma faciasında oğlunu kaybeden bir anne "Oğlum eve geldiğinde üzeri sıırsıklam olurdu. 'Yavrum yedek kıyafet verim onu götür, üzerini değiştirirsin' dedim. Fakat o, maden ocağının içerisinin çok sıcak olduğunu, üzerindeki tişörtü çıkarıp sıkıp geri giydiğini, gerek olmadığını söyledi" şeklinde anlattı.

Dinlediğimiz ve bizi derinden sarsan bir diğer olay, kendisi de madenci olan ve Soma faciasında aynı ocakta çalıştığı kardeşini kaybeden bir kişinin söyledikleri olmuştı: "Facia olduğunda içeride sağ kalan var mı diye girdik. Herkes ölmüştü, hayatlarını kaybeden iş arkadaşlarımızı kaldırıp yürüyüş bandının üzerine, kömür torbası gibi koyuyorduk. Başka çaremiz yoktu, herkes ölmüştü çünkü. Kaldırıp yürüyüş bandına koyarken, birden kardeşimi gördüm. Kıyamadım onu kömür torbası gibi yürüme bandının üzerine koymaya, aldım sırtıma iki kilometre boyunca taşıyıp dışarı çıkardım."

Sonuç olarak, bu alan çalışmasında gözlemlediklerimiz bize, Soma'da meydana gelen faciada; devlet, sendika ve işveren ortaklığının sonucu, yalnızca kar maksimizasyonunu amaçlayan, işçinin yanı sıra iş sağlığı ve güvenliği önlemleri de birer maliyet unsuru olarak görerek, bunlardan kaçınan üçlü bir ittifakın sorumlu olduğunu düşündürmektedir.

İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİNE GENEL BAKIŞ

Sinan Özer

Güvenlik kültürü

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin asıl çalışma alanı tehlikeli durum ve tehlikeli davranışın ortadan kaldırılmasına yönelik olmalıdır. Kazalar ağırlıklı olarak %88'i tehlikeli davranıştan

%10'u tehlikeli durumdan, %2'si kaçınılmaz durumdan kaynaklanmaktadır. Yani iş kazaları %98 oranda engellenebilir. İngiltere İş Sağlığı ve Güvenlik Kurulu yıllarca iş sağlığı ve güvenliği ile kârlılık arasında bir bağlantı olduğunu savunmuştur. İşletmeler, kazaların gerçek maliyetini belirleyemediği ve bu bilince sahip olmadıkları sürece kazaları azaltmak veya kazaların önüne geçmek mümkün değildir.

İş sağlığı ve güvenliği mevzuatının gerektirdiği yasal zorunlulukların yerine getirilmesi kadar, kazaları ve meslek hastalıklarını önlemek için konunun uzmanı kişi ve kuruluşlarla işbirliği ve ekip çalışması gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Güvenlik kültürü çok bileşenli bir bilim dalıdır ve birden fazla tarafın bir araya gelmesi ile ortaya çıkar: işçi, işveren, devlet, sendikalar, üniversiteler.

Yeraltı Madenlerinde Yaşanacak Riskler ve Olması Gerekenler

Madencilik işkolunda çalışanlar, operatör, ateşçi belgesi gibi özel belgelere sahip değillerse, çalışacakları işlerle ilgili olarak işe başlamadan önce, mutlaka en az 32 saatlik mesleki eğitim almak zorundadır. Fakat Soma'da görüşme yaptığımız neredeyse tüm işçilerden duyduğumuz; kağıt üzerinde eğitimi aldığına dair attığı imzanın arkasından, kişiler madene sokulmakta. Facia sırasında, madenden yaralı olarak kurtulan işçilerin söylediği, evet herkesin karbondioksit maskesi vardı ama çoğu küflenmiş çalışmayacak durumdaydı, çalışan maskeleri ise işçilerin çoğunun kullanmayı bilmiyor olduklarıydı.

Yeraltı madenciliğinde diğer işyerlerinden farklı olarak en büyük riskler ; "havalandırma" ve "tavan kontrolü"dür. Soma bölgesi kömürlerinin kızışma(tutuşma) sıcaklığı oldukça düşüktür. Hava hızının ocağın hiç bir bölümünde 0,5 m/sn'nin altına düşmemesi gerekmektedir. Yeraltı madenlerinde havanın ve nemin yaz/kış 240C civarındadır. Sıcaklık yükselmeleri çalışma ortamında sağlık ve güvenlik açısından riskler oluşturur. Karbondioksit yükselmesi, oksijen seviyesindeki düşme, yüzeyde terleme durumları da ocakta "kömür kızışması"nın belirtilerindedir. Faciadan önce madende sıcaklık artışı işçiler tarafından aylardır fark edilmişti, fakat daha aşağıda bahsedeceğimiz sebepler dolayısıyla ne işçiler seslerini çıkarabilmiş ne de seslerini çıkaranlar dinlenmiştir. Madendeki sıcaklık artışının en büyük sonucu; ocak yangınlarıdır. Kömürün kızışması engellenmez ise yangın çıkabilir. Madende kullanılan malzeme de yangın çıkmasına, herhangi bir yangının etkisinin çok daha büyük olmasına yol açabilmektedir.

Facianın gerekleŖtiđi madende en büyük eksikliklerden birisi, tahkimatlardı. Tavan kontrolünü sağlayan tahkimatların tahtadan olduğu ve yeniden kullanılması imkansız olan bu tahta malzemenin yeniden kullanılıyor olması, bir çok farklı iŖçiden duyduğumuz çarpıcı bir gerçekti.Facianın gerekleŖtiđi maden ocağında -Eynez'de- kullanılan konveyör bant, PVC borular, kablolar gibi yanıcı maddelerin kullanılmıŖ olması facianın boyutlarını bytmŖtr.

Kömürün/kayaların yerinden kütlesel olarak sklebilmesi ancak patlayıcı madde kullanılarak mümkün olmaktadır ve patlama sonrası ortamdaki metan, karbondioksit oranında önemli bir artıŖa sebep olduğu için, patlamaların yemek molalarında yada vardiya sonlarında yapılması esastır. Soma' da çoğu maden de olan üretim baskısının bir sonucu olarak da üretimi durdurmamak için patlamaların yapıldığı sırada üretim devam etmiŖ bu sebeple bir facianın ortaya ıkmayıŖını büyük bir Ŗans olarak nitelemek yanlıŖ olmayacaktır.

İliŖkili izlenimler

Yukarıda anlatılanların iŖıđında ve yapılan gözlemlerin sonucunda. Soma'da iŖ güvenliğinden bahsetmek pek mümkün değil. Bunun baŖta sebeplerinden biri köylü iŖi gerçeğidir, tarımdan devŖirme bu kitlenin en büyük problemi, daha önce alt üst iliŖkisi yaŖamadan, yaklaŖık 300 kiŖiyle birlikte iŖ görmeye baŖlamalarıdır. Çoğu iŖinin köylü iŖilere karŖı büyük bir antipatisi olduğuna dair bir izlenim edindik. Bunun asıl nedeni emek yoğun ve baŖkalarıyla birlikte alıŖma durumuna alıŖkın olmamaları olabilir. Köylü iŖiler hiç bir Ŗekilde kiŖisel güvenlik ekipmanlarını kullanmamaktalar; zaten nasıl ve neden kullanmaları gerektiğini de bilmemekteler. İŖi sağlığı eğitimi bu noktada bu kadar önemliyken kağıt üstünde olması, bir güvenlik durumundan bahsedemeyeceğimizin bir baŖka sebebidir. Denetim eksikliği de iŖverenin baŖına buyruk hareket etmesine sebep olmakta. İŖi üzerinde bir çok tahakküm kurulmuŖ durumda, bir yandan iŖveren, iŖveren yardımcıları, Ŗefler diğer yandan iŖilerin yanında olması gereken sendika ve dayıbaŖları, görece bilinçli iŖilerin de pasifize olmalarına sebep olmakta. İŖiler iŖsizlikle, açlıkla terbiye edilmekte.

Bahsi geçen bu hususları daha iyi anlamak için İmbat madencilikte alıŖan, SavaŖtepeli ve Kınıklı iki iŖiden bahsetmek yerinde olacaktır. Bahsettikleri "referans" sistemi zerin, esasında "dayıbaŖı" aracılığıyla iŖe girdiğini dŖndđmz bir SavaŖtepeli iŖiden duyduklarımız, alıŖma Ŗartlarının ne kadar iyi olduğuna, üretim baskısından söz edilemeyeceğine, her hangi bir aksaklığı üstlerine iletmede ve bunun karŖılıđını alabilmede

sorun olmadığına bizi inandırmaya çalışır nitelikteydi. Aynı madende çalışan Kınıklı bir işçinin yorumu ise: Biz madene girdiğimizde kapıları üstümüzden kapatıyorlar kaçmamamız için, şefler; küfürlerle, hakaretlerle üretimi artırmaya çalışıyorlar. Bu da işe alım sürecinde etkili olan dayıbaşlarının işçiler üzerinde baskı unsuru olduklarını göstermektedir.

Kanun en son teknolojiye uygun önlem almayı işverene yükümlü kılmış olmasına rağmen, Soma A.Ş.'nin yetkilileriyle yaptığımız görüşmeler farklı çarpıcı bir noktaya işaret ediyor. Maden ocaklarının ve iş güvenliği önlemlerinin niteliğine diğer maden ocaklarıyla karşılaştırılarak karar veriliyor. Yasalarla belirlenmiş olan kriterlerin önüne, kötü durumdaki diğer maden ocaklarıyla yarışarak çıkarılan sonuçlar geçiyor. Örnek olarak verilen Şam madenciliğinin de daha sonra hayli ilginç hikayesini duyduk. Şam madencilikte(Savaştepe'deki) 2010 yılında yaşanan maden faciasından 2 ay önce yapılan denetleme sonucunda bu maden işletmesi örnek gösterilerek takdirnameye layık görülmüştür. Bu maden ocağındaki çalışma koşullarını Balıkesir'e bağlı Sağırlar Köyü'nde yaptığımız görüşmelerde dinledik. En çarpıcı hatıraları : maden girdikten sonra ayaklara geçebilmek için çok küçük bir kapıdan girmeleri gerektiğini söylediler, o denli küçük bir kapıdan bahsediliyor ki başlarında baret varken o kapıdan giremiyorlar. Sürekli olarak giriş çıkışlarda o kapıyı kullandıkları için sırtlarının yara olduğunu, maden için özel yanmayan veya su geçirmeyen bir kıyafet ile değil sosyal hayatlarında kullandıkları kıyafetlerle madene indiklerinden bahsettiler. Bu da denetlemelerin ne kadar gerçeği(!) yansıttığını göstermekte. Tüm bu deneyim ve aktarımların sonucunda, mevcut iş güvenliğinin işverenin insafı çerçevesinde var olduğunun sonucu görülmüştür.

SOMA FACİASI SONRASI

Ayşe Şeyma Özdöşemeci

Magazinsel adı "Soma " olan; ama sadece Soma'yı değil çevresindeki birçok yeri etkileyen bu olay, esasen bir süreçti. Bu sürecin başlangıcına ve sürecin ortasında yaşanan kazaya değinildi. Peki ya sonrası?

Kazanın sonrasında neler oldu? Geriye kazadan sağ kurtulabilen madenciler, hayatını kaybeden madencilerin eşleri, babalarını kaybeden çocuklar kaldı. Soma denilince büyük bir

kitlenin aklına maden işçileri geliyor. Yaşanılan faciaya üzüyorlar. Ancak pek az kişi, hayatını kaybeden bu maden işçilerinin eşlerine çocuklarına ve ailelerine ne olduğunu soruyor ya da biliyor. Ödenen tazminatların, kaybedilen eşlerin her zaman varlığına ihtiyaç duyulacak babaların, özlemlerle anılacak evlatların yerini dolduramayacağını bildiğimiz için, onlarla da görüşmeler yaptık ve yaşantılarını gözlemledik. Raporun bu bölümü, ailelerin şu an neler yaşadığını, nasıl hayata tutunmaya çalıştıklarını ve taleplerinin neler olduğunu içeriyor.

Soma'da yaşayan hayatta kalmayı başarabilen madenci eşleri ile görüştüğümüzde her kadın, duygularını " Eşimi tekrar madene göndermek istemiyorum; ancak mecburuz. Elimiz yüreğimizde gönderiyoruz. Geçim derdi, ekmek parası..." diyerek ifade ediyor. Bir kadın madenlerde haftalarca verilmesi gereken eğitimin verilmediğini, kazadan kurtulabilmenin ise şans eseri olduğunu "Benim kardeşim işe, maden ocağına başvurusunun ertesi günü kabul edildi 'gel yarın gir madene' dediler, hastalandı da gidemedi. O gün işe gitseydi o da ölecekmiş " diyerek belirtti.

Soma merkezde yaptığımız görüşmelerde çok üzücü ama ne yazık ki gerçek olan bir şeye daha tanık olduk. Ne kadar adaletli dağıtıldığı belli olmayan sosyal yardımlar sonucu "keşke benimde babam ölseydi de benimde bisikletim olsaydı, benimde oyuncağım olsaydı" diyen çocukların, "ölmedin ki herif, ölüne işe yarasın" diye sitem eden kadınların da olduğunu öğrendik. Zira hayatta kalan, işsiz kalan, sakat kalan ailelere yapılan bir sosyal yardım yok. Bu çarpıklığın, hayatta kalma mücadelesinde çaresiz olan insanlara sistemi nasıl da meşrulaştırdığını; ve içselleştirilenin ölüm, fark edilmeyenin ise adaletsizlik olduğunu gözlemledik.

Gitmeden önce yaptığımız araştırmalara göre, kadınlar ve çocukların göz ardı edildiğini okuduk ve oraya gidip gözlemler sonucunda da ne yazık ki bunun gerçekliği ile yüzleştik. Sosyal Haklar Derneği ile görüşmemizde "peki kadınlar çalışabiliyor mu?" şeklinde yönelttiğimiz sorumuza "maden işçilerinin eşlerinin % 90 ı günlük 35-40 TL gibi bir ücrete tarımda sigortasız çalıştırılıyorlar" cevabını aldık. Bazı maden işçilerinin eşleri de (ki bunlar maden ocağı etrafında oturan yada maden ocağına ulaşımı kolay olan kişiler), etraftaki taş ve kömürü ayıklayarak, çuvalı on liradan kömür sattıklarını söylediler.

Soma merkezde ya da Soma ilçesine bağlı köylerde kadınlar ve çocukların hayata tutunabilmeleri adına neler yapıldığını öğrenmek üzere kaymakamlığı ziyaret ettik. Soma

kaymakamının söylediğine göre Soma'da 18 yaş altında 35bin genç nüfus varmış. Soma kaymakamı, fiziksel ve ruhsal sağlığın gelişimi için psikososyal destek merkezinin ve çocuk gelişim merkezinin olduğunu, çocuk destek merkezinin 21 dalda etkinlik yaptığını belirtti.

Soma faciasından etkilenen yerlerden birisi de Balıkesir'in Dursunbey ilçesidir. Dursunbey ilçesi de aslında bir madenci kenti olup 2006 yılında yaşanan kazada 17 işçiyi, 2010 yılında yaşanan maden kazasında 17 işçiyi ve en son 2014 yılında yaşanan maden faciasında da 17 işçisini şehit vermiştir. Bunların yanı sıra tam yıllarını öğrenemediğimiz ve toplu olmadan olan iş kazalarında birçok şehit vermiştir. 2010 yılındaki faciadan sonra Dursunbey ilçesinde olan maden ocağı kapatılmış, madende çalışmak zorunda bırakılan işçiler Soma'ya göç etmişlerdir. Maden ocaklarının da kapatılmasıyla birlikte bir diğer çalışma alanı olan Organize Sanayi Bölgesinde keresteciliğe yoğunlaşmıştır. Aynı zamanda bu Organize Sanayi Bölgesinde kereste fabrikalarının yanında bir de tekstil fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikada ki 160 çalışanın 140'ının kadındır. Ancak yine de bu alanda sınırlı olmasından kaynaklı olsa gerek Dursunbey ilçesi çok miktarda göç vermektedir. En çok göç edilen yerler ise Soma, Bandırma, Bursa, İstanbul olarak sıralanabilir. Fakat Dursunbey ilçesine de geçmemizdeki en önemli faktör, oradaki kadınları ziyaret edip sohbet etmektir. Zira Türkiye'deki kadın istihdam oranının en düşük olduğu yer Dursunbey idi. Gitmeden önce yaptığımız araştırmada Türkiye'de kadın istihdam oranı %23-24 bantlarındayken, Dursunbey ilçesinde kadın istihdam oranının %3 olduğu verisine ulaştık. Bu bizi hem çok üzdü hem de bu oranının bu kadar düşük olmasının nedenleri hakkında merak uyandırdı. Nedenleri hakkında birkaç fikir yürüttük. Neler olabilirdi bu nedenler? Kadınlar çalışmak istemeyebilirlerdi, iş imkânları olmayabilirdi, toplumsal baskıdan dolayı çalışmıyor olabilirlerdi vs.

Kadınlar ve Çocuklar İçin Neler Yapılıyor?

Dursunbey ilçesinde faaliyette bulunan tek sivil toplum örgütünün, AKP Gençlik kolları olduğunu öğrendik. Kadınlar ve çocuklarla ilgili ne gibi faaliyette bulunulduğunu öğrenebilmek için onlarla da görüştük. 15-25 yaş grubu genç nüfusun fazla olduğunu birçoğunun liseyi bıraktığını, liseyi bitirenlerin ise yüksek okul veya üniversiteye gidip geri dönmediğini bu şekilde göçün fazla olduğunu öğrendik.

Gençlik kollarının ve belediyenin desteği ile birçok etkinlik yaptıklarını söylediler. Gençlik merkezinin kurulduğunu tenis, golf, yüzme, salon sporları vs. hizmette bulunduğunu

belirttiler. Bunlara katılımda kadınlarında olup olmadığını sorduğumuzda ise genç kadınların %60'ının bu tarz etkinliklere katıldığını söylediler. Bir de belediye desteğiyle birlikte bir çocuk kütüphanesi kurmaya çalışıldığını öğrendik. Bu kütüphanenin zenginleştirilebilmesi için bizlerden de destek beklediklerini söylediler.

Dursunbey ilçesinde üç tane yüksekokul kurulmuş. Bu yüksekokullar tekstil, takı tasarımı, mobilya bölümlerindeymiş. Özellikle tekstil ve takı tasarımı bölümlerine kadınların ilgisi büyümüş.

Güzel Şeyler de Yapılıyor...

Bir de tabii belediyenin belki en güzel, en sevimli projesi olarak başlattığı, belediye Etüd Proje Müdürü'nün proje mimarlığını yaptığı "Kadınlar İşte" projesi var. Bu projenin detaylarını öğrenmek üzere Dursunbey belediyesi ve Etüd Proje Müdürü ile görüştük. Etüd Proje Müdürü, öncelikle kadın istihdam oranının ilçede bu kadar düşük olmasından üzüntü duyduklarını ve bunu arttırmak için araştırmalar yaptığını dile getirdi. Bu projeyi de öncelikle kadın istihdamını arttırmak hem de ilçe ekonomisine katkı sağlamak amacıyla başlattıklarını belirtti. İlk olarak 41 kadınla başlasa da 37 kadınla devam eden 6 ay boyunca atölyede ahşap oyuncak yapımı ile ilgili kurs eğitimi aldıklarını söyledi. Şuan eğitim aşaması bitmiş ancak üretime daha geçilmemiş. Seri üretimin gerçekleştirilebilmesi için %20 si belediyenin olan bir şirketle anlaşmış. Eğitimi tamamlayan kadınlar fabrikada üretime başladıktan sonra tekrar eğitim için kadınların çağırılacağını eğitimi tamamlayan kadının fabrikada işe başlayabileceğini belirtti. Böylece hem kadın istihdamının artırılması hem ilçe ekonomisi kazanç sağlaması hem de sağlıklı ahşap oyuncak yaygınlaştırılması planlanmakta.

Peki, neden ahşap oyuncak? Bu fikir nereden çıkmış?

Çin her alanda olduğu gibi piyasada ucuz oyuncak üretiminde de ilk sırada yerini almış durumda. Peki, bu kadar ucuz nasıl yapılabilir? Tabii ki maliyeti düşürmek adına sağlıktan taviz vererek... Bunun önüne geçebilmek için eskiden de olduğu gibi çok amaçlı çocuğun tek bir oyuncak ile birçok kavramı aynı anda öğrenebileceği (sayı, renk, büyüklük, şekil vs) ahşap oyuncakların üretimini yaygınlaştırmanın daha sağlıklı olabileceği düşünülmüş. Ayrıca

Dursunbey ilçesinin kereste üretimi açısından da oldukça zengin durumda olması bu fikri daha da güçlendirmiş. Biz bu küçük atölyede sevimli, şirin oyuncaklar arasında çocukluğumuza döndük. Bu üretimi yapan kadınlara yaptıkları güzel oyuncakların tanıtımını yapıp duyulmasını sağlayarak, oyuncaklardan sipariş vererek destek verebilirsiniz.

GERİDE KALANLARIN DUYGU DURUMLARI

Leyla Vural

Soma'da gerçekleşen maden kazasında hayatını kaybeden 301 madencinin yanı sıra bir de geride kalanların durumlarını araştırma kapsamımıza dahil ettik. İnsanlar dava sürecinde ne durumdaydı, eşlerini kaybeden kadınlara çalışma imkanları sağlanmış mıydı, şimdi biraz da bu konular üzerinde duralım. Anlatacağım ve gözlemlemiş olduğum olaylar Akhisar Adliyesinde ve Dursunbey ilçesindeki tekstil fabrikası ve çıra atölyesinde gerçekleşti.

22 Nisan 2015 günü Akhisar'da görülmeye devam eden Soma Davasının başlangıç saatine yetişmek ve kazadan sonra çaresiz kalan ailelerin yanında olmak için erkenden duruşmanın gerçekleştiği mahkeme salonunun bulunduğu bahçede beklemeye başladık. Hayatını kaybeden 301 madencinin yakınları ve onlara destek olmak için davanın başladığı günden beri onlarla birlikte olan diğer insanlar bizden bile daha önce gelmişlerdi. Dört gözle ailelerin yemek arası için çıkmalarını bekledik. Duruşma devam ederken iki "yorgun" adam yavaş yavaş bize doğru geldi ve yanımıza oturdu. İki adam amca çocuklarıydı ve ikisi de oğullarını maden kazasında kaybetmişti. O kadar çok canları yanmıştı ki olay hakkında pek konuşamadılar. Duruşmadan erken çıkma nedenlerinin de sanık avukatlarının yaptığı "yalan

yanlış savunmalar"dan kaynaklandığını belirttiler. İçeride hiçbir şekilde itiraz dahi edemediklerini, en ufak bir söylemlerinde davanın buradan taşınacağı ile korkutulduklarını söylediler. Bu olaydan sonra artık yaşamının onlar için hiçbir anlam ifade etmediğini dile getirdiler.

Bir süre sonra diğer ailelerde yavaş yavaş çıkmaya başladı. Herkes çok yorgun görünüyordu ve öfke ile çevrelerine bakınıyordu. Onlarla konuşmaya başladığımızda ilk olarak öfkelerini dile getirdiler madencilerin de ailelerinin de insan gibi muamele görmediklerini söylediler. Aralarından aynı madende çalıştığı kardeşini, kazada kaybeden bir Kınıklı işçinin, gerçeklerle söylenenlerin örtüşmediğini dile getirişine tanık olduk. Daha sonra eşini yine bu kazada kaybeden bir kadın ve kızının yanına geçtik. Yine bir öfke ve çaresizliğe tanık olduk. Anne ve kız yaşananların hiçbirini hakketmediklerini söylediler. Kızın söylediği çarpıcı ifadelerden biri "Babamı görebildiğime ve onu tanıyabildiğime şükrediyorum. Babasını hiç göremeyen küçücük çocuklar var." idi. Maalesef ki insanlara kendilerini avutacak bir dala sarılmaktan başka bir çare bırakmamışlardı. Anne ise eşinin çok zor şartlarda çalıştırıldığını, hafta tatilini bile kullandırtmadıklarını, çalışanlara yemek verilmediğini ve her gün zeytin ekmek yemek zorunda kaldıklarını ifade etti. Sanki buradaki insanların hepsi çaresizliğe terk edilmişti.

Mahkemenin nasıl sonuçlanmasını istediklerini sorduğumuzda, aslında maddi veya manevi tazminattan çok, suçluların da en az kendileri kadar acı çekmelerini istiyorlardı. Sanıkların kışkırtıcı ifadeleri ile başa çıkmak ise onlar için belki de en zor olanıydı. Basına da yansıyan mahkeme anlarından birisi, sanıklardan birisinin aylardır çocuğunu göremediğini ve mağdur olduğunu söylemesi üzerine, bir madenci eşinin "sen ne anlatıyorsun? Benim çocuğum babasını bir daha hiç göremeyecek!" diye feryat ediyordu.

Kayıp yakınları duruşma salonuna geri döndüğünde, bizim için onlardan ayrılmak ne kadar zor olsa da, oradan ayrılıp yine faciadan etkilenen bir başka ilçeye, Dursunbey'e, gitmek üzere yola çıktık.

Daha önceki maden kazalarında da bir çok vefat yaşayan Balıkesir'in bu ilçesinde, Soma'daki faciada hayatını kaybeden 17 madenci daha vardı. Fakat bu faciadan sonra, madenciler ya hayatını kaybetmiş ya da işlerini kaybetmiş. Dolayısıyla aileler Dursunbey'e geri dönmüş veya başka yerlere göç etmişler. Geri dönenler ise hayata tutunma mücadelesi veriyorlardı. Bu

mücadelenin ekonomik ayağını gözlemlemek üzere, 24 Nisan 2015 günü Dursunbey'in ufacak sanayi bölgesine gittik.

Bölgede bir ilk olan ve yaklaşık 150 kadının çalıştığı bir tekstil fabrikasına gittik. Burada görüştüğümüz kadınlar genel olarak konuşmaya kendilerini ifade etmeye korkuyorlardı.Yaptığımız gözlemlere dayanarak kadınların korkularının işten atılabilmeleri ihtimali olduğunu anladık. Görüştüğümüz kadınlar Dursunbey'de iş imkanı olmadığını, ücretlerin düşük olmasından, iş olsa bile çocuklarını bırakabilecekleri bir yer olmadığından şikayetçilerdi. Ama her şeye rağmen hallerine şükrettiklerini sürekli dile getiriyorlardı. Çalışmanın onlar için ne ifade ettiğini sorduğumuzda ise verilen en çarpıcı cevaplardan biri "Çalışmak ibadettir" olmuştu. Kadınlara neden çalıştıklarını sorduğumuzda ise aldığımız cevaplar arasında eve ikinci bir gelirin girmesi ve evde sıkıldıkları için kendilerini geliştirmek için çalıştıklarını ve eşlerinin çalışmalarına olumlu yaklaştığını; bunun nedeninin ise eve ek gelirin girmesi olduğunu ifade ettiler. Toplumun bakış açısını sorduğumuzda ise başlangıçta çok fazla sorunla karşılaştıklarını ve toplum tarafından kadınların çalışılmasına çok sıcak bakılmadığını ifade ettiler.

Buradan sonra yine aynı sanayi bölgesindeki bir çıra atölyesine geçtik. Burası daha küçük ve sadece yedi kadının çalıştığı bir yerdi. Buradaki kadınlar da iş imkanının kısıtlılığından, asgari ücretli iş bulamamaktan ve sigortasız olmaktan şikayetçilerdi. Ama bir yandan da iş buldukları için mutlulardı. Bu kadınların eşleri de eve ek bir gelir sağladığı için eşlerinin çalışmalarına sıcak baktığını söylediler. İşverenleri ile ilişkilerini sorduğumuzda işverenleri ile gayet iyi geçindiklerini ve aralarında baba-kız ilişkisi olduğunu söyleyerek memnun olduklarını belirttiler.

Tüm anlatılanlar çerçevesinde hayatını kaybeden madencilerin ardında kalan ailelerinin çaresizliğine kulak tıkamamak ve bazı gerçeklerin göz ardı edilmemesi gerektiğini söylemeden geçemeyeceğim. Keza eşlerini maden kazasında kaybetmiş kadınlar için alternatif iş imkanlarının sunulması gerektiği, küçük çocukları olan kadınlar için işe gidebilmeleri için çocuklarını bırakabilecekleri kreşler açmak ve toplum olarak ev işerinin kadınların "temel görevi" olmadığını, ev dışında da çalışmalarının normal bir şey olduğunu kabul etmemiz gerekiyor.

DURSUNBEY'DEKİ TOPLUMSAL YAPI VE BU YAPININ KADINLARIN ÇALIŞMA ALGISINA ETKİLERİ

Didem Bayram

Soma faciasından etkilenen yerlerden birisi de Balıkesir'in Dursunbey ilçesidir. Gerek maden kazasında hayatını kaybeden şehitlerin geride kalan eşleri ve çocukları, gerekse de Dursunbey'in ekonomik ve toplumsal yapısı Dursunbey'i de derinden sarsmıştır.

Dursunbey'i ziyaretimizin en önemli nedeni, Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı %23-24 civarında iken, Dursunbey'de bu oranın %3 olmasıydı. Bu sonucu doğuran nedenler neler olabilir? Neden kadınlar çalışmaktan kaçıyorlar? Bu soruların cevaplarını aramaya çalıştık. Gördüğümüz en önemli etken, toplumsal yapının getirdiği dezavantajların varlığı. Dursunbey toplumsal yapı itibariyle içerisinde ataerkil düşünce sisteminin izlerini taşıyor. Erkeğin görevi çalışıp para kazanarak ailesini geçindirmeye çalışmak; kadının görevi ise yemek yapıp, çocuk bakmak vs. Peki ya kadınların üretim sürecine dahil olmaları sadece ev içi üretimle mi sınırlı olacak? Bu sorunun cevabı gelenekselleşmiş düşünce kalıplarının içinde yok olup gitmektedir. Kadınların çalışıyor olmasına kötü gözle bakılması, ayıplanıp dışlanmaları onları mücadele etmesi zor bir alana itiyor. Bunlara maruz kalmak istemeyen kadınlar, daha çalışmaya başlama fikrini akıllarına getirmeden çalışmaktan vazgeçiyorlar. Bu, bize göre çok önemli bir sorun.

Dursunbey'deki kadınların çalışmaktan kaçınmalarının bir diğer nedeni ise, iş imkanlarının çeşitli olmamasıdır. Psikososyal Destek Merkezi'nde eşini 2 yıl önce maden kazasında kaybetmiş kadınlardan bazıları ile görüştüğümüz de şu yanıtları aldık: "Biz çalışmak istiyoruz ama hangi işi yapacağız?" Dursunbey'in ekonomik yapısına baktığımızda tarım ve hayvancılık sektörünün yok olduğu, sanayi sektöründe ise geri planda kalmış bir yer olduğunu görüyoruz. Bunların dışında madencilik var; ama oraya da kadınlar alınmıyor. Bir de bahsettiğimiz kadınlar eşlerini kaybettikleri için toplumsal baskıya daha fazla maruz kalıyorlar. Çünkü eşlerini kaybetmişler ve toplumun sürekli izledikleri kesim olmuşlardır. Soma'dakiler gibi, onların da yaptıkları en ufak bir şey bile toplum tarafından eleştirilmeye maruz kalıyor. Bu kadınlar çalışmak istedikleri için önce eşlerinin ailelerinden , daha sonra ise kendi ailelerinde tepkiyle karşılanmışlar ve birçoğu kavga ederek ailelerinden ayrılmışlardır. Onlara sürekli yöneltilen "başında erkek yok senin, artık evinde oturman lazım çalışmak da neymiş?"

sözlerine maruz kalmamak için ailelerinden ayrı bir hayat kurmayı tercih etmişler. Görüştüğümüz kadınlar, istedikleri tek şeyin, çocuklarının geleceklerini kurtarabilecek kadar para kazanmak ve "hiç olmazsa onlar rahat yaşasın" diyerek onların geleceğini teminat altına almak olduğunu dile getirdiler. Peki bu alanda neler yapılabilir? Burada kadınların mesleki becerilerini arttırabilecekleri alanlar açılabilir; özellikle kurumsal bir destek olmalı düşüncesinden yola çıkarak, biz de Dursunbey Belediyesi ile yaptığımız görüşmede, eğitim süreciyle başlayıp ustalaşacakları mesleki örgütler oluşturularak kadınlara iş alanları yaratılabileceği ve kadın istihdamının arttırılabileceğini önerdik.

Bu kadınların gündeminde başka bir konu daha vardı.O da:Soma'da hayatını kaybeden madencilerin ailelerine, yakınlarına tanınan hakların onlara tanınmıyor oluşu ve onların bu düzenlemenin dışında tutulmasıydı. "Benim kocam da madende yanarak öldü, onlar şehit değil mi? İlla 301 kişinin aynı anda ölmesi mi gerekiyor?" sözleriyle sitemlerini, öfkelerini dile getirdiler. Bu öfke, bu sitem Soma'da geride kalan ailelere değil; onlara bir türlü sağlanamayan adaleteydi. Torba yasadaki madencilerle ilgili düzenlemelerin sadece Soma'daki faciadan sağ kurtulan madencilere ve şehit madencilerin ailelerine yönelik olduğunu, devlet kadrolarında iş imkanlarının sağlanması, çocukların eğitimi için yapılacak teşvikler gibi imkanların sadece Soma'yı kapsadığını dile getirdiler. Bu durumun, Dursunbey'deki ve diğer yerlerdeki maden facialarına" emsal" teşkil etmemesi bu kadınların öfkesini daha da arttırıyordu. Çünkü onların da kadrolu işe ihtiyaçları vardı, onların çocuklarının da eğitime ihtiyaçları vardı. Kadınların zihinlerinde şöyle bir sorun da vardı: "Eğer sigortalı işe girersem eşimden dolayı aldığım aylık da kesilir". Sırf bu yüzden bile çalışmaktan çok korktuklarını gözlemledik. Bu da bize, yasalara göre geride kalan eş ve çocukları korumak adına hangi durumlarda ne kadar aylık veriliyor, ve ne durumlarsa kesinti yapılıyor konusunda hukuki bir destek ihtiyacının varlığını gösterdi.

Dursunbey'deki kadınların çalışmasını engelleyen bir diğer neden ise, eşleri hayatta olan ama çalışmalarına "izin" çıkmayan kadınların durumuydu. Bazı kadınların eşlerine göre, ya hiç çalışmayacaklar ya da evde oturdukları yerde yapabilecekleri nitelikte küçük işlerde çalışabileceklerdi. Bu durumun nedeni olarak da yine katı bir toplumsal yapının varlığı ve gelenekselleşmiş aile kodları düşünülebilir. Kimi erkeklerin "ben çalışıyorum eşimin çalışmasına gerek yok, ailemizi geçindirebiliyoruz" diye düşünürken kimisi de "ben eşimin çalışmasını istiyorum ama çevredekiler ne der?" diye düşündüğünü yaptığımız

görüşmelerden öğrendik. Bazı erkekler ise "ben eşimin çalışmasını isterim hem ek gelir olur hem de eşim evde sıkıldığını söylüyor onun için de değişiklik olur". Görüldüğü gibi erkeklerin kadınların çalışmasına bakış açısı çok büyük ölçüde iktisadi; ikincil olarak da meşguliyet sebebiyle desteklenebiliyor. Oysa kadınlar çalışmanın iktisadilik işlevini ikinci plana itip, ilk olarak sosyalleşmek, kendi ayakları üzerinde durabilmek için çalışmak istiyorlar. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin hakim olduğu yerde "değişimi" yaratmak zaman alabilir.

"Karanlığın en yoğun olduğu yer, aydınlığın da başladığı yerdir" sözü katı kuralların maksimum noktada olduğu bu yerde aslında değişimin de ışıklarını olabileceğini vurgular niteliktedir. Sadece bu değişimi yaratabilecek ufak bir kıvılcıma ihtiyaç vardır. Değişimi hep başkalarının gerçekleştirmesini beklemek, "Önce o yapsın, kötü bir şeyle karşılaşmazsa ben de yaparım" diyerek bunun sorumluluğunu hep başkalarına atmak ise bizim kültürümüzün, psikolojik bir çıktısı olarak düşünülebilir. Ancak birilerinin değişime ön ayak olması bunu gelenekselleştirebilir ve yeni bir toplumun da oluşmasına katkı sağlayabilir. Dursunbey'de de Soma'da olduğu gibi, bu değişimi yaratabilecek birilerinin harekete geçmesine hem çok ihtiyaç olduğu hem de buna dair talebin olduğu gözlemlenmiştir. Gerçekleşmesi halinde, en önemli problem olarak görülen bu durumlar da böylece zamanla işlevini yitirip yok olabilir.

SOMA'YA BİR DE TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN BAKINCA GÖRDÜKLERİMİZ

Melike Ergen

2014 Mayıs'ta gerçekleşen, basına sadece Soma olarak yansıyan ama raporun önceki bölümlerinde de dile getirildiği üzere, gerçekte çevresindeki birçok ilçeyi, köyleri etkileyen faciadan sonra, genel olarak baktığımızda işsizliğin çok fazla olduğunu ve insanların açlık sınırında yaşadıklarını gözlemledik. Dahası çalışanların işten atılma korkusu, işsizlerin iş bulamama korkusu, işten atılma tehditleri ve şantajları, ve tabii o zamana kadar sadece erkeklerin ev geçiminden sorumlu olması... Bu da kadınların çalışması gerekliliğini doğurmuş. Yani, işsizliğin artmasına paralel olarak geçim kaygısının da artmasıyla kadınların çalışma oranının arttığını gözlemledik. Ancak, çalışmaya sadece "ücret" olarak bakıldığı dikkatimizi çekti. Buna ek olarak kadınlar yine ev içi rollerine devam etmekte. Yaptığımız görüşmelerde, evi geçindirme sorumluluğunun kendisinde olduğunu düşünen işsiz kalan erkeklerin, gün

boyu vakitlerini ev dışında geçirdiklerini öğreniyoruz. Herkes uyuduktan sonra eve girmelerinin nedenini irdelediğimizde, sorun çıkmasını istemediklerini bize aktarıyorlar. Bu da toplumsal cinsiyet rollerinin, insanlar üzerindeki baskılarını bir kere daha Soma örneği ile göstermektedir. Bahsettiklerimizi örnekler üzerinden aktarmaya devam edeceğiz.

Maden kazalarında eşini kaybeden ve tazminat alan kadınlara "zengin dul" gözüyle bakıldığını fark ettik, örneğin. Bu kadınlar için belli düşünce kalıpları oluşmuş durumda. Bu düşünce kalıbının dışına çıkan kadınlara ise kötü gözle bakılıyor ve dışlanıyor. Bu dışlanma sadece erkekler tarafından değil, kadınlar tarafından da gerçekleşiyor. Kadınlar eşi vefat eden kadınlara rakip gözüyle bakıyor. Eşini kaybetmiş bir kadın, diğer kadınların kendi aralarında "Hanımlar, kocalarımıza sahip çıkalım; bunlar hem dul hem de zengin" diye konuşmasından duyduğu üzüntüyü dile getiriyor. Bu da, hak temelli olmayan sosyal yardımların, hem toplumsal yapının dinamiklerini ne denli gün yüzüne çıkardığını hem de sosyal dokuyu ne denli bozduğunun bir örneği olarak ele alınabilir. Kazada eşi hayatı kaybeden kadınların, günlük hayatına devam etme çabalarının bile bazı kesimler tarafından yargılandığını görmekteyiz.

Halihazırda madende çalışan bir işçinin eşiyle konuştuğumuzda, bir erkek bir de kız çocuğunun olduğunu öğrendik. İkisine eşit davranmadığını anlamamız ise çok uzun sürmedi. Konuşmamız süresince, hemen yanı başında oturan kızından hiç bahsetmedi. Bunun yanında, oğlunun haytallığını övünerek, kendisinden korkmasını ise böbürlenerek anlattı. Babasından çok annesinden korkarmış oğlu ve annesine çok düşkünmüş. Kızıyla beraber bir büfe işletiyor. Kızı lise mezunu, üniversite öğrenimi görmemiş ve zaten böyle de bir hakkın kendisine verilmediği çıkarımına vardık. Kızının hayallerini sorduğumuzda annesinden tepki geliyor 'yapamaz, olmaz.' diye. Ve akabinde ne yapacağına karar veren babası giriyor odaya. Kız istemediğini söyleyerek ağlıyor. Oğulları ise ne isterse yapabilir, okumaya başka bir şehirdeki liseye dahi gidebilir...

Balıkesir'in Sağırlar köyüne gittiğimizde bizi hazırda bekleyen bir grup vardı. Eski maden kazalarında sakat kalmış, bu yüzden şuan çalışması mümkün olmayan kişiler. Eşleri, çocukları da onlarla birlikte aynı acıyı çekmiş ve şimdilerde hep beraber bir hukuk savaşı veriyorlar. Topraklarını çocuklarının eğitimi için sattıklarını söylerlerken, tek gayelerinin çocuklarının daha güzel bir hayat yaşamalarını istediklerini belirttiler. Fakat bir tanesinin kızı

eğitim görememiş. Kızı da bundan dolayı hakkını aramak istediğini ve manevi tazminat açacağını belirtti. Bu da diğer yerlerden farklı bir bakış açısı gösterdi bize; "hakkını arama". Hakkını aramak oradaki insanlar için son are. Örneğin Dursunbey'de tekstil atölyesinde çalışan bir kadının kocası maden kazası geçirmiş; işsiz, fakat henüz iş bulabilme umudunu yitirmiş değil. Bu yüzden haklarını aramayı düşünmüyor, sadece geçimlerini sağlamak istiyorlar.

Balıkesir'in Dursunbey ilçesindeki bu tekstil atölyesini ziyaret ettiğimizde, kadınların İşKUR'a başvurarak işe girdiklerini gördük. Bir çoğu herhangi bir sosyal güvenceleri olmadan, aylık 300-400 liraya sabah 8 akşam 5 çalışarak paralarını kazanıyorlar. Zaman içerisinde "sigortaya geçmek" ve asgari ücrete ulaşmak ise çok azının nail olabildiği bir "şans" ve "sabır" gerektiriyor. Bazı kadınlar evre köylerden oraya servislerle geliyor. Bir kadın "ocuğumun eğitimine harcıyorum" diyor, bir diğeri "evdeki ihtiyaçlar için" diyor. Bu işin onlar için iyi bir fırsat olduğunu düşünüyorlar, fakat bir yandan da yeni istihdam alanları istiyorlar. Küçük bir atölyede, böylesi bir iş imkanı bulmak kadınlar için büyük bir mutluluk kaynağı olsa da hem kadın işçiler hem de işveren ekonomik sıkıntılardan muzdarip. Atölyenin sahibi de yeterli kazancının olmamasından, büyük tekstil devleri ile yarışmanın mümkün olmadığından, ilk başta kadınlara kursiyer cretlerinin İşKUR tarafından verildiğinden ancak daha sonra asgari ücrete geebildiklerinden, muhafazakar bir ilçede kadınlarla çalışmanın getirdiği olumsuzluklardan ve dedikodulardan şikayetçi. Bu olumsuzluğu da atölyeden bir kadınlı konuştuğunda toplumsal baskıya uğradığını belirterek gösterdi. Bu toplumsal baskıyı azaltmak adına bir başka ıra atölyesinde çalışan kadınların atölye sahibine 'Baba' lakabı takarak, bu önyargılardan arınmak istediğini gözlemledik.

Balıkesir'in Çatalhan köyünde tarım işçiliği yapan bir kadınlı konuştuğumuzda, yine ücret için çalışmanın söz konusu olduğunu, evliliğin getirdiği geçim derdiyle birlikte bu işe başladığını kendisinden ğrendik. Köy halkı genel olarak yaşlı nüfusa sahip ve büyükbaş hayvancılıkla geçimini sağlıyor. Yaşlı bir teyze iş kazası sonucu vefat eşinden sonra yeni doğan çocuğunu evlatlık vermesinden bahsederken, yıllar geçmesine rağmen, bu acının onda derin bir iz bıraktığını görebilmeniz mümkün. Bir madenci ile kadınlar hakkında sohbet ederken; eşinin çalışmasını destekleyeceğini ve evdeki işleri sadece kadının yapmaması gerektiğini söyledi. Ancak arkasından ekledi: "mesela onu anneme bakmaya gönderdiğimde, evdeki işleri

bazen ben yapıyorum". Bu da yine toplumsal cinsiyet temelli rol dağılımın, eşitliğin var olduğu düşünülse bile, nasıl yaşandığı ve yaşatıldığına örnek olarak gösterilebilir.

Yine işsizlikle sınanmış küçük bir köy olan Soma'nın Yırca köyünde, zeytinlikleri kesildikten sonra sabun yapıp satarak yaşamlarını sürdürmeye çalışan kadınlar, vardiya usulü çalışıyor ve hallerinden çok memnunlar. Kömürün isinden dolayı dışarı çamaşır asamadıklarından, pencereyi açtıklarında masa üzerinde oluşan tozdan bahsettiler. Sadece bu betimlemelerin bile termik santrallerin yarattığı hava kirliliğini anlatmaya yeterli diye düşünüyoruz. 'Kömürün isisi değil sabunun misisi' diyerek işe başlamışlar. Her şeyin çok da "misi" olmadığını, güvencelerinin olmadığından ve bundan daha önemlisi balık verilip, tutmasının öğretilmemesinden anlayabiliyoruz. Faciadan sonra 'ben bunu yapmayacağım.' diyen Aysun Abla, Soma Emekçi Kadınları kuruyor. Kadınlar bir arada çalışıyor. Yine çalışma ortamının tekstil atölyesindeki gibi kadınların çalışabileceği özellikte, yani eşlerinin izin (!) verebilecekleri, erkeklerin olmadığı bir ortam olduğunu görüyoruz. Bir kadın biz oradayken eşinin önüne hazır olan yemeği koymak için çıkıyor. Diğer kadınlar ona tepki gösterirken, gün sonu geldiğinde hepsinin eşi onları almak için geliyor. Dediğimiz gibi, kadınlar çalışıyor fakat onlara kalıpmış düşünceler sonucunda sunulan uygun ortamlarda, toplumsal roller değişmeden ve sadece ücret için...

UMUT HER ZAMAN VARDIR

İmran Yaşar

*Şu hayatta bir şeyin bitişi, her zaman başka
bir şeyin başlamasına sebep olmuştur...*

Soma deyince artık aklımıza ilk olarak maden faciası geliyor. 301 kişinin yaşamını kaybettiği 13 Mayıs 2014 de meydana gelen maden faciası... Ülkenin her tarafından Soma'ya yardım eli uzatılmış olsa da, aradan 1 yıl geçmiş olsa da facianın olumsuz etkileri devam ediyor. Çünkü Soma'daki facia sadece bununla da bitmedi...Soma Eynez Maden Ocağın da yaşanan kazanın ardından diğer ocaklarda çalışan 2831 işçi işten çıkartıldı. Kimisi sefalet içinde çalışırken, kimisi sefalet içinde yaşamak zorunda kaldı. Ancak somada 301 kişi

madende hayatını kaybetti 2831 kişi işsiz kaldı denilince artık Soma'da umutlar tükenmiş diye düşünebilirsiniz. Ancak Somada umut var...Umut devam ediyor!..

Hem eşlerini madende kaybeden hem de eşleri işsiz kalan kadınlar geçim derdine düşüp çalışmak istemişlerdir. Evine azda olsa para götürebilmek için çalışmak isteyen bu kadınlara "Aysun Abla" hem yardım hem de öncülük ediyor. Soma Alevi Kültür Derneği başkanı Aysun (Gökçe) Abla, derneğin mutfağını bu kadınların rahatça istediği üretimleri yapabilmeleri için onlara sunuyor. Kadınlar burada birbirlerinden lezzetli salça, erişte, turşu, zeytin ürünlerini yapıp satıyorlar. Soma'daki ilk günümüzde Aysun Abla öncülüğündeki Soma Emekçi Kadınlar'la birlikte kahvaltı ettik. Kadınlar, yaptıkları işten hem memnun hem de mutlu. Kimisinin eşi madende çalışıyor, kimisinin eşi ise işsiz. Eşlerinin çalışmasını çoğu destekliyor. Çünkü bu şekilde eve ekonomik katkı sağlıyorlar. Ancak çalışan bu kadınların evdeki yükümlülükleri de devam ediyor.Hatta biz oradayken kadınlardan biri, öğle arasında eve gitti, eşinin öğle yemeğini hazırlayıp sofrasını kurup tekrar işine döndü. Kadınlar evdeki sorumluluklarının da aynı şekilde devam ettiğini, bu işe girişikten sonra bile herhangi bir değişiklik olmadığını söylüyor. Yine de aile ekonomisine yaptıkları katkının huzuru içerisindedir.

Ancak "hala eksiklerimiz çok" diyor Aysun Abla. Ne kadar çok üretip satarlarsa o kadar çok kazanacaklar. Ve, daha çok üretmek için maddi desteğe ihtiyaçları var. Örneğin kavanozun tane fiyatı 1 lira, toptan alınca ucuza geliyor; ama fabrikadan alınabilmesi için bir seferde 10 bin sipariş vermek gerekiyor. Dolayısıyla imkanları kısıtlı olduğu için yapamıyorlar. Üretimde kullanacakları mutfak araçlarının çoğuna da sahip değiller. Ayrıca daha çok satabilmeleri için de tanıtıma ihtiyaçları var. Ürünler hijyenik ortam ve şartlarda tamamen katıksız olarak üretiliyor. Turşu, erişte yapımında kullandıkları sebzeleri geleneksel çiftçilerden alıyorlar. Hem biber salçası, hem domates salçası üretiliyorlar; hem de domates-biber karışık salça yapıyorlar. Ve bunu sürdürülebilir kılmak için maddi desteğe, kadın girişimci desteğine, tanıtım desteğine, lojistik desteğine ihtiyaçları var. Bizler elimizden geldiğini kadarını yapabilmek adına, bizim orada olduğumuz sürece ürettikleri ürünleri otobüse yükleyip Ankara'ya getirdik. Ürünleri Mülkiyeliler Birliği'nin önünde 4 gün içerisinde satıp, hem Ankara'da duyulmasını sağladık, hem de ellerine toplu para geçmesine aracı olarak toplu malzeme olabilmeleri adına onlara destek olduk.

Evet... Sadece Aysun Abla öncülüğündeki Emekçi Kadınlar değil, Soma'nın Yırca köyünde sabun üreten kadınlar da Soma'da umut yetiştiriyor. Maden kazasının ardından köyde bir köy kültür evi kuruluyor ve burada 34 kadın renk renk, zeytin dalı, geyik çiçek gibi çeşitli şekillerde mis kokulu sabunlar üretenler. Sabun üretimi için hammadde ve sabun üretimi eğitimi için sponsor sağlanıyor ve buna Gıda Bankacılığı Temel İhtiyaç Derneği ön ayak oluyor.

Biz de Yırca'ya gidip sabun üreten kadınları ziyaret ettik. Bu işe girişilmeden önce kimisi zeytinle geçimini sağlıyor, kimisi ise taş yığınları arasından oldukça sağlıksız koşullarda kömür kırıntısı topluyor ve bir çuvalını ise sadece 10 liraya satıyormuş. Köyün kadınları taş yığınları içinde saatlerce taş içinde kömür aramaktansa, sabun üretmeyi tercih ediyorlar. Görüştüğümüz kadınlar "kömür ağır iş" diyorlar. Kadınlardan biri "Çocuğumun daha iyi koşullarda okuması için çalışıyorum" diyor. Çocuğu üniversite öğrencisiymiş... Okuyup iş bulamazsa o da gelip madende çalışacak, bari onlar daha iyi işler yapsınlar, diyor. Sabun üretim işi onlara çok iyi gelmiş. "Toz, pis içinde kamyonun boşaltılan taş yığınları arasında kömür çıkarıyorduk" diyorlar. "3 çuval toplayınca 30 liraya satıyorduk, üstelik ağır çuvaları sırtımızda taşıyorduk. Şimdi mis gibi sabun üretenler; kendi paramızı kazanıyoruz" diyorlar... Ayrıca bu işi yapmaktan oldukça keyif aldıklarını gözlemledik. Hatta sloganları bile var: "Kömür isisi değil, sabun misisi" diyorlar.

Taşların arasından kömür toplayan Yırcalı kadınlar şimdi mis gibi sabun üretenler. Esas istedikleri bölgenin genel ürünü olan zeytinyağlı sabun üretmek; bunun için özel bir izin gerekiyor. O izni almak için çalışmalar devam ediyormuş. Yırca'da sabun üreten kadınlar daha çok çalışıp daha çok üretmek istiyorlar. Bazen bir gün için yüzlerce sipariş alırken, bazen de hiç alamıyorlar. Sipariş üzerine üretim yapıyorlar; o yüzden "Ne kadar çok üretip satarsak o kadar kazanırız" diyorlar. Bir web siteleri var (info@gbtider.org) satışları bu web üzerinden yapıyorlar. Onlarında özellikle tanıtıma ve ürettikleri mis kokulu sabunları satabilmek için alıcılara ihtiyaçları var.

Yine de, bu işi daha sürdürülebilir kılmak ve sağlam temeller oluşturmak için, kadınların belirli ekonomik menfaatlerini, iş gücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım dayanışma sağlama suretiyle, korumak amaçlı kooperatifleşmeye gidilebilir. Bu konuda onlar da meraklı, ilgili ve bizden bilgi almaya isteklidirler. Onlara balık vermek yerine, balık çiftliği

kurmayı öğretmek gerekir. Ve umut her zaman vardır. Emekçi Kadınlar'ın daha iyi şartlarda yaşama umudu, sabun üreten kadınların iyi işlerde çalışabilme ve çocuklarını daha iyi yerlerde görme umudu... Hepsinin bir gün en az asgari ücretle sigortalı da olabilme umudu var ve devam ediyor. Raporun diğer bölümlerinde de aktarılan, bu bölgedeki herkes gibi!...